

Tolstoj

in njegovo poslanstvo

Spisal
Ernest Howard Crosby

Z dovoljenjem založnika
iz angleščine preložil
Ljudevit Furlani

Založila Zvezna trgovina
V Celju 1908

*Tolstoj. Po privatni
fotografiji iz l. 1902.*

Risal F. Anger.

39176, III, M,

TOLSTOJ IN NJEGOVO POSLANSTVO

SPISAL ERNEST
HOWARD CROSBY

Z dovoljenjem založnika iz
angleščine preložil

LJUDEVIT FURLANI

030030757

ZALOŽILA ZVEZNA TRGOVINA
CELJE 1908
TISK ZVEZNE TISKARNE, CELJE

PREDGOVOR

TOLSTOJ IN NJEGOVO POSLANSTVO

PREDGOVOR

Obletnice slavnih mož proslavljamo najprimernejše s tem, da seznanimo z njih idejami in nazori kolikor mogoče najširše kroge. Ker ni ob Tolstojevi osemdesetletnici izdal noben slovenski pisatelj večjega, samostojnega dela o tem velikem slovanskem mislitelju, izbral sem iz meni znane in dostopne literature o Tolstoju dve drobni knjižici,¹ v katerih nam je angleški pisatelj E. H. Crosby na poljuden način pojasnil Tolstojeve reformatorične ideje na verskem in šolskem polju ter sem je preložil na slovensko. Želel sem s tem po svoji moči nekaj storiti v dostojno proslavo te za ves svet pomenljive obletnice.

Založnik sedaj že umrlega pisatelja Mr. Arthur C. Fifiield v Londonu mi je drage volje dovolil preložiti obe knjižici na slovensko ter mi je izrazil željo, da bi tudi pri nas dosegli toliko uspeha, kolikor sta ga

¹ Tolstoy and his Message in Tolstoy as a Schoolmaster.

imeli in ga še imati na Angleškem in v Ameriki. Zahvaljujem se mu na njegovi izredni prijaznosti ter se nadjam, da se njegova želja izpolni in da bodo tudi Slovenci radi čitali ta dva spisa.

Hvalo izrekam tudi svoji ženi, ki mi je s temeljitim znanjem svoje materinščine in kot trdna čitateljica Pisma prevajanje znatno olajšala.

V Celju koncem oktobra 1908.

Ljudevit Furlani

VSEBINA

POGLAVJE	STRAN
I TOLSTOJEVA DEŠKA IN MOŠKA DOBA	1
II NJEGOVA VELIKA DUŠEVNA KRIZA .	13
III TOLSTOJEV ODGOVOR NA UGANKO ŽIVLJENJA	29
IV TEMELJ NJEGOVEGA MORALNEGA IN SOCIJALNEGA ZAKONIKA	42
V ZA NJGOV NAUK GOVORI KRŠČAN- SKI DUH	65
VI KRŠČANSKI NAUK V PRAKSI . .	72
VII TOLSTOJ, KAKERŠEN JE DANES . .	87

VSEBINA

I.	POSTOJEČA DEJELA IN MOŽNA DEJELA	1
II.	NEGOVA VELIKA DUŠEVNA RANA	11
III.	POSTOJEČI ODGOVOR NA UGANIKO ŽIVLJENJA	29
IV.	TEMELJ NEGOVEGA MORALNEGA IN SOCIJALNEGA ZAKONIKA	42
V.	ZA NEGOVO VELIKO GOVORNO KRŠENJE	69
VI.	KRŠENJE VELIKO V PRAKSI	72
VII.	TOČNOST KRŠENJA IN PRAKSE	87

PRVO POGLAVJE

DEŠKA IN MOŠKA DOBA

O Levu Tolstoju pripovedujejo dogodbo, ki je morda resnična, morda tudi ne, ki je pa vsekako značilna za moža in ki nam posebno živo stavi pred oči čisto posebne dramatične lastnosti njegovega duha in mišljenja. Bil je dijak na vseučilišču v Kijevu ter je preživel še le nekoliko mesecev na tem velikem sedežu ruske učenosti, ko je bil povabljen na ples v hišo nekega plemiča, ki je živel na svojem posestvu blizu mesta. Bila je trda zimska noč, sneg je visoko pokrival zemljo in mladi Tolstoj se je pripeljal iz mesta na saneh, katere je vodil nek mužik, zakaj ta čas še ni bilo na Ruskem posebnih kočijažev in kdor je bil po leti kmetski delavec, je bil izvoščik po zimi. Tolstoj je pregodoval in preplesal celo noč, zabavajoč se kakor bi se zabaval vsak mladencič osemnajstih let v enakih okoliščinah, in ko je stopil zgodaj v jutro ven, zavito v svoje kožuhe, se je zgrozil, zagledavši svo-

jega izvoščika na pol zmrznjenega. Z največjimi težavami in ko so ga cele ure greli in s toplim suknom drgnili, se je posrečilo vzbuditi moža k zavesti ter mu končno rešiti življenje.

Ta prizor se je vrezal mlademu dijaku globoko v srce in ni si ga mogel več zbrisati iz misli. "Zakaj", mislil je, "je dovoljeno meni, mlademu osemnajstletnemu plemiču, ki ni še nikdar nikomur nič koristil in mu morda tudi nikdar ne bo, zakaj bi bilo dovoljeno meni prerajati noč v tej veliki, elegantno opremljeni in prijetno zakurjeni hiši ter použiti v vinu in izbranih jedeh vrednost mnogodnevnega dela, dočim je ta ubogi muзик, predstavitelj onega razreda ljudi, ki zida hiše in je kuri, ki nam oskrbuje hrano in pijačo, pahnjen ven v zimo in mraz?" Videl je s pravim občutkom vidca (proroka), da to ni bil slučajen dogodek, ampak minjaturna slika prosvete današnjih dnij, v katerih en razred seje in dela, drugi pa žanje. Tolstoj si je vzel ta nauk tako k srcu, da je opustil svojo vseučiliško karijero kot sebično luksurijoznost ter se je vrnil na svoje posestvo, katero je po zgodnji smrti svojih roditeljev dobil v roke, z namenom posvetiti svoje življenje tlačanom (kmetom, ki so bili tačas še last veleposestnikov), katerih koristi so mu bile poverjene. Ta tako dramatična do-

godba je bila, ki je tvorila prvi mejnik v Tolstojevem življenju in videli bomo zopet in zopet, da so taki prizori vplivali nanj, ko ga knjiga ali razumovanje ni moglo več ganiti.

Posestvo, na katero se je Tolstoj umaknil, je bilo ono, kjer je bil rojen dne 9. septembra 1828. l., in kjer še vedno živi. Jasnaja Poljana (tako se imenuje posestvo) leži 16 kilometrov oddaljena od velikega industrijalnega mesta Tule in blizu 190 kilometrov južno od Moskve, tu je preživel večji del svojega življenja.

O svojem deškem življenju nam poroča nekoliko v svojem spisu *Moja Spoved* in to sliko si lahko spopolnimo na temelju povesti o malem Nikoli v njegovem romanu *Otroška doba*, *Deška doba*, *Mladeniška doba*. V teh spisih imamo živo sliko življenja na ruskem plemiškem dvoru v oni dobi z njega patrijarhaličnimi navadami, njega čudno mešanico aristokratskih šeg in demokratske familjarnosti, njega lahkoživske brezpomočnosti in starinskih predsodkov. Tolstoj je pameten, živahen, občutljiv in ljubeznjiv dečko, toda nič manj kot lep, kajti gledajoč se v zrcalu je prišel do žalostnega spoznanja, da ni na njegovem obrazu nič aristokratskega, baš nasprotno, da se mora zdeti vsakemu pravi pravcati mužik.

Ko je bil še deček, se je rodbina preselila v Moskvo. Ko je bilo Levu jedenajst let, bil je pri njih neko nedeljo nek gimnazijec, kateri je otroke poučil o najnovejšem odkritju v šoli in sicer, da ni Boga in da je vse, kar se je o tem poučevalo, gola izmišljotina. "Spominjam se dobro", pravi, "kako so moje starejše brate zanimale te novosti; tudi mene so pustili k svojim posvetovanjem in vsi smo vneto sprejeli teorijo kot nekaj posebno privlačnega in mogoče tudi popolnoma resničnega."

Tako je bil Tolstoj, jedva iz otroške sobe, že popolnoma operjen nihilist, kakor se sam imenuje — nikakor ne dinamitard, pa kakor ime samo pravi, popolnoma brezverec — in povest njegovega življenja je povest odkritosrčnega, produševljenega moža, iskajočega vere, ki bi ga zadovoljevala. S početka si je pošteno želel postati dober človek, pa v tem ni dobil nikake spodbude od drugih. Njegovo hrepenenje po krepostnem življenju je vzbujalo v drugih zasmeh, kadar koli se je pa vdal nizkim nagnjenjem, je dobil le pohvalo in odobravanje. "Moja dobrosrčna teta", pripoveduje Tolstoj, "v resnici dobra žena, mi je rekala, da mi želi nad vse drugo najbolj to, da bi imel kako — liaison (razmerje) z omoženo ženo — ,nič ne tvori tako mladega moža'."

moška doba

Ako je Tolstoj zapustil vseučilišče, ker se mu je delavsko vprašanje v celoti pokazalo v tako dramatični sliki, stal je v Jasni Poljani nasproti istemu problemu v njega najbolj jednostavni obliki — in sicer v vprašanju o zemljiški posesti. Zakaj bi tudi v resnici imel on, mladič osemnajstih let, v svoji lasti na tisoče desetih površja zemlje, katero je dal Bog otrokom sveta, dočim niso njegovi tlačani (kmetje), ki so to zemljo obdelovali in jo storili plodno, imeli niti pedi svojega na njej? Na to vprašanje pač ni pametnega odgovora in čeprav si ga Tolstoj v oni dobi morda ni stavil v tej obliki, je vendar kmalu spoznal ničnost dobrotljivosti, sloneče na zemljiški osebni lasti.

V svoji povesti *Jutro ruskega veleposestnika* navaja uspehe svojih skušenj, ki jih je imel kot graščak na deželi ter nam kaže, kako so kmetje napačno umeli njegova prizadevanja in kako nemogoče mu je bilo najti pravo, živo zvezo z njimi. Nad petdeset let kasneje, nadaljevaje povest istega kneza Nehljudova v svojem velikem romanu *Vstajenje*, podal nam je pravo rešitev zemljiškega vprašanja na ta način, da si njegov junak osvoji jednostavni načrt o enem samem davku (single-tax), kakor uči Henry George.

Ko se je Tolstoj bavil nekoliko let s takimi brezuspešnimi poskusi, je vso stvar

opustil ter je vstopil v vojsko. Služil je pri topničarjih na Krimu, in ko se je vnela krimska vojska, je prosil, naj ga prestavijo v Sevastopol ter se je aktivno udeležil obrambe tega mesta. Tu so ga obdajali taki prizori, iz katerih je njegova duša po navadi zajemala svojo hrano. Vojska sama je Tolstoja naučila sovražiti vojsko in knjige iz njegove mladosti, pisane v tej dobi in živo opisujoče vojskovanje, čeprav izrecno ne obsojajo vojske, so pisane vendar dovolj realistično, da jo vsaj diskreditirajo. In v enem odstavku njegovega Sevastopola se zdi, kakor bi bil že vnaprej podal svojo končno sodbo o vojaškem življenju. Opisuje nam premirje zaradi pogrebenja mrtvih po nekem izpadu. "Na tisoče ljudi se gnete, se gleda, govori eden z drugim in se usmeva drug drugemu. In ti ljudje — kristjani, priznavajoči veliki zakon ljubezni in požrtvovalnosti — gledajoči na to, kar so storili, ne popadajo hitro skesano na kolena pred Njim, ki jim je dal življenje ter vložil vsakemu v dušo strah pred smrtjo in ljubezen do dobrega in lepega in se po bratski ne objamejo s solzami radosti in sreče v očeh."

Ko je vojska končala, videl je Tolstoj, da se mu je odprla literarna karijera, zapustil je zato vojaštvo ter se naselil v Peterburgu, kjer je bil dobrodošel v najodličnejših lite-

rarnih krogih. Več let je živel več ali manj zanikarno življenje, pil je, igral, se boril v dvobojih, kakor njegovi tovariši. Vendar ni bil nikdar zadovoljen. Njegova duša je vedno hrepenela po nečem boljšem. Prepotoval je Evropo, in to priča o resnem značaju njegove misli, da mu je bila glavna stvar posetiti velike mislece na Angleškem in na kontinentu in razpravljati z njimi o smislu življenja. Vendar se ni ničesar naučil od njih. Razven splošne vere, njegovi podobne, v "napredek" človeštva in v usovršljivost sveta niso imeli nič, kar bi mu bili mogli ponuditi. O jedini stvari, katere se je na tem potovanju naučil, ga niso poučili učenjaki, ampak zopet nek dramatični dogodek one vrste, kateri so vedno tako živo uplivali nanj.

"Za časa mojega bivanja v Parizu", pravi, "odkril mi je pogled na javno izvršitev smrtne obsodbe slabost moje babjeverske vere v napredek. Ko sem videl glavo ločeno od telesa in ko sem slišal, kako sta pala vsak za-se v koš, sem razumel, ne s svojo pametjo, ampak s celim svojim bitjem, da bi nobena teorija o modrosti vseh ustanov niti o napredku nikakor ne mogla opravičiti tako dejanje; in da, če bi bili tudi vsi ljudje od dneva vstvarjenja po kakeršnikoli teoriji spoznali to stvar za potrebno, da to vendar ni tako; to je bilo slabo, in zato moram soditi

o tem, kaj je pravično in potrebno, ne po tem, kar ljudje o tem pravijo, niti po napredku, mariveč po tem, kar sam v svojem srcu čutim, da je res."

Ta dogodek je izvrsten vzgled o Tolstojevi navadi, gledati stvari na novo, kakor da bi še nikdo pred njim ne bil razmišljal o njih. Jasno je, da mu manjka zgodovinski smisel ter da nauk o razvoju ni napravil posebno globokega utisa nanj. Nikakor ne ceni dejstva, da je pač bila nekdanja doba, ko je bilo to, vzeti komu življenje, prav tako prirodna pravica človeka, kakor je to dandanes pravica tigra, ter da nam teorija, po kateri se dvigamo sedaj iz divjega stanja v višje, pojasnjuje mnogo reči, katere bi se drugače ne dale razložiti. Dasi se mi zdi, da je njegovo stališče v vprašanju o nasilnosti pravo stališče, moram vendar reči, da ne mislim, da bi ljudje, katere graja, morali biti pokvarjeni ali hudobni, mariveč da še niso dospeli tako daleč kot on na poti človeškega napredka.

Ko je bil Tolstoj na drugem potovanju v tujini, dotekla ga je novica o osvoboditvi kmetov in hitel je nazaj v Jasno Poljano z namenom, da bi svoje oproščene kmete pripravil za njih pravkar dobljeno prostost. Postal je glavni učitelj na vaški šoli ter je tudi izdajal odgojni list, v katerem je ob-

javljal uspehe svojih skušenj. Mnogo njegovih člankov so preložili trideset let kasneje na francoščino ter so je objavili v knjigi, ki nam podaje zanimiv pregled njegovih poskusov na pedagoškem polju. Začel je na temelju pravila, da naj se otroka nič ne uči, česar sam ne želi se učiti, in kakor je to njegova navada, šel je s tem načelom čez drn in strn. Zgodilo se je približno po dvakrat na teden, da je skočil kak majhen deček, ko je šola že kaki dve uri trpela, naenkrat na noge in je zginil skozi vrata. Vsaka svaritev bi bila nepotrebna, in v petih minutah je bila soba prazna ter je ostala prazna za ta dan. To se zgodilo, pravi, povprek samo po dvakrat na teden, v odmeno za te na pol proste dneve mu je pa bila zavest, da so vse druge dni in tudi po dve uri na ta dva dneva vsi dečki in deklice bili v šoli, ker so sami bili rajši v šoli nego drugod. Bili so popolnoma prosti in Tolstoj misli, da je prostost vzgoji ugodnejša nego sila. Tolstoj ni nikdar pričel lekcije, proti kateri so otroci ugovarjali ter je ni nadaljeval, ko je njih pozornost začela pešati, ni je pa tudi nikdar pretrgal, dokler jih je zanimala in so si je želeli, zatrja nam, da ga je to pravilo marsikedaj zadržalo v šoli neprimerno dolgo zvečer, kar bi morda komu vsililo misel, da so ruski otroci drugačni nego

je deca drugih narodov. Želeti bi bilo, da bi Tolstoj enkrat napisal knjigo o vzgoji po onem načinu, kakor je njegova *Kaj je umetnost?* Bilo bi to gotovo jedno najbolj zanimivih in najbolj spodbudnih njegovih del.

V tej dobi je sprejel tudi neko mesto v zemstvu (neke vrste deželni zbor) in ti razni opravki so mu dajali toliko dela, da je zbolel in da je bil prisiljen vse opustiti ter iti na stepe in živeti nekaj časa med Kirgizi ter piti kumis (nek preparat iz kobiljega mleka). Toda njegov duh ni počival in Tolstoj misli, da bi se bila morda že tedaj zvršila ona premena njegovih nazorov, ki se je zvršila petnajst let kasneje, ako bi ga ne bila njegova ženitev odvrnila od samega sebe. Ta dogodek nam je opisal v romanu *Ana Karenina*, v ljubezni med Ljevinom in Kitty; mimogrede naj omenim, da dobimo Tolstoja samega v vseh njegovih knjigah, kajti Pierre v *Vojni in miru* je z njim več ali manj identičen, prav tako Ljevin, mali Nikola, Nehljudov in drugi.

Tolstojevo rodbinsko življenje je bilo popolnoma srečno. Živela sta z ženo na deželi ter sta le redkokdaj prišla v mesto. Imela sta mnogo otrok, njegovi troški so rasli, in delal je pridno na svojih velikih romanih *Vojna in mir* in *Ana Karenina*, njegove knjige so mu dajale velike dohodke.

Neprestano delo mu je branilo več let, da bi se bil pečal z nezadovoljivim temeljem svojega življenja, s svojim pomanjkanjem vere in s potrebo teorije o delu za življenje. Pa knjige, ki jih je sedaj pisal in ki jih je bil že prej napisal, nam dajejo mnogo dokazov, da se je začelo že daniti v njegovi duši. In v resnici nam pripoveduje, da ga je že od otroških let, ko je začel čitati Evangelije sam za-se, najbolj ganil nauk o ljubezni, ponižnosti, pohlevnosti, samozatajevanju in o povračanju dobrega za zlo.

Bilo bi zanimivo pregledati njegova mladostna dela in navesti iz njih mesta, iz katerih odseva to čustvovanje. Pa dva primera bodeta zadostovala. V *Kazakih*, pisanih v petdesetih letih, gre junak Olenin sam v gozd na lov na fazane. Vleže se v gošči, kjer je ležal jelen pred njim ter je pustil vtis svojega telesa na listju, in naenkrat ga prevzame nepopisljiv občutek sreče in ljubezni do celega stvarstva. In celo komarji, ki so ga s početka nadlegovali, so postali potreben del gozda in končno se mu zdi njih trmoglava vstrajnost celo mikavna. Prekriža se in šepeče molitev. Čuti, da je z obdajajočo ga narodo eno in isto; ni več ruski plemič ampak samo živo bitje. "Zakaj nisem bil nikdar srečen?" se vpraša. V mislih pregleda svoje življenje in njegova

sebičnost ga napolni z gnusom. Naenkrat se mu zabliška. "Sreča", zakliče, "sreča je v tem, da živim za druge, to je jasno. Človek hrepeni po sreči; zato je to pristna želja. Če si kdo prizadeva pridobiti jo na sebičen način, iskajoč bogastva, slave, ljubezni, se mu morda ne posreči in njegove želje ostanejo neizpolnjene. Potem pač morajo biti sebične želje nekaj slabega, ne pa želja, biti srečen. Kaj so sanje, ki se lahko vresničijo brez obzira na naše vnanje razmire? Samo ljubezen in samopožrtvovanje." Skoči na noge veseleč se svojega spoznanja ter nestrpno išče nekoga, kogar bi ljubil, ki bi mu skazoval dobrote, za katerega bi se žrtvoval. In ko se povrne v vas, hoče po vsej sili, naj sprejme nek mlad kazak, ki je bil njegov tekmeč v čustvovanju neke vaške mladenke, konja od njega v dar. Ljubil je vsakoga tako, da je čutil, da je oddaljena vasica njegova prava domovina, da je tukaj njegova rodbina in njegova sreča, da ne bode mogel biti nikjer drugod in nikdar več tako polen radosti.

Drug primer, v katerem je Tolstoj že vnaprej podal nazore svoje zrele dobe, dobimo v *Vojni in miru*, ki je bila spisana nekoliko let po njegovi ženitvi. Pierre pravi: "Živeti in ne delati krivice, da se izognemo očitanju vesti, to je premalo. Jaz sem žive

tako, in moje življenje je bilo zgubljeno v brezkoristnosti. Še le sedaj v resnici živim — sedaj, ko poskušam živeti za druge, razumem blaženost življenja."

DRUGO POGLAVJE

NJEGOVA VELIKA DUŠEVNA KRIZA

Te jasne prednapovedi Tolstojevnega končnega prepričanja nam kažejo, kako sta njegova misel in srce vedno delala pod vso dozdevno zatopljenostjo v svoje literarno in domače življenje. Ko mu je bilo petdeset let, je bil slavljen in bogat, živel je v krogu ljubljene in ljubeče ga rodbine in je bil vendar tako beden, da je resno mislil si končati življenje ter je opustil lov, da bi se ne izpostavljajal skušnjavi pognati si kroglo v glavo, skril je tudi vrv, ki se mu je ponujala kot vedno pripravljeno sredstvo rešiti se teh muk. Vprašanje, katero je celo svoje življenje zakopaval pod svojo površno delavnostjo, vstalo je sedaj, stopilo pred njega in odločno zahtevalo odgovora. Prišla je nadenj kriza, kakeršno najdemo v življenju vseh mož, ki so prestali globoke duševne skušnje, ki jih usposabljaajo voditi

druge. Tudi on je šel v puščavo. Resnica je bila, da njegovo življenje, čeprav vse časti vredno v očeh sveta, ni bilo pravo življenje; njegovi odnošaji so bili odnošaji med bogatašem in obdajajočim ga kmetским revežem ter niso odgovarjali zahtevam njegove duše, in še le ko je te odnošaje preuredil, je našel mir.

Vprašanje, katero je tako samemu sebi postavil, stavi nam v raznih oblikah: "Kaj, če bi tudi postal slavnejši nego Puškin in Shakespeare — slavnejši nego vsi pisatelji sveta", vpraša samega sebe, "kaj potem? Kak uspeh bode imelo to, kar delam danes in kar bom morda delal jutri? Kaj bo rezultat mojega življenja? Zakaj naj živim? Zakaj naj si česa želim? Je-li v življenju katera stvar, ki bi mogla preživeti neizogibno smrt, ki nas čaka?" Iskal je dolgo in potrpežljivo odgovora na ta vprašanja v vseh strokah človeške vede, toda zastonj. Prirodne vede jih niso poznale, filozofija jih je pač pripuščala, ni pa dala zadovoljivega odgovora na nje. Obrnil se je od učenih knjig na ljudi svojega kroga in družbe ter je proučeval, kako si razlagajo življenje. Prišel je do spoznanja, da se stavijo temu vprašanju nasproti na štiri jednako nespartmetne načine, in sicer: da ostanejo glede njega nevedni, da je sicer priznajo, da si

pa prizadevajo se raztresti v površnih veselicah in opravkih, da si vzamejo življenje, ali da se strahopetno izognejo samomoru s tem, da tirajo dalje svoje breznadno življenje.

Ves ta čas je delal Tolstoj v veri, da tvori njegov mali krog učenih, bogatih in lenuhajočih ljudi celo človeštvo ter da milijoni izven tega kroga ne zaslužijo, da bi se resno oziral na nje; na njegovo srečo mu je pa prišla na pomoč njegova nenavadna instiktivna ljubezen do delajočih slojev in obrnil se je k njim. Začel je čutiti, da ako hoče spoznati pomen in smisel življenja, ga mora iskati med onimi, ki še niso zgubili opore na življenje, med onimi milijoni, na katerih sloni breme našega in njihovega življenja. Temu primerno se je posvetil proučavanju preprostega, neukega in vbogega kmetskega prebivalstva v svoji soseščini ter je prišel naenkrat do spoznanja, da kmetov ne more staviti v isti red ko svoje bogate prijatelje, kajti oni niso našli nič nespametnega v življenju in tudi jim niso neznana vprašanja, katera so njega vznemirjala. Prepričal se je, da dočim znanje učenjakov, oprto na intelektualno delavnost, odreka življenju vsak smisel, ima velika množica brez vsega razumovanja pojem o življenju, ki mu daje smisel. Na kratko povedano, njihova vera

jih je postavila v razmerje z neskončnim.

Tu je tičal pogrešek učenih pisateljev in gosposkega sveta: nikdo od njih mu ni dal nikakega mostu med končnim jaz in neskončnim — nikdo od njih ni nakazal nikake pametne delavnosti končni stvari v neskončnem svetu. Vera kmetov je nadomestila to zgubljeno vez, in spoznal je, da ta vera ne pomeni podanje se razuma v gotove resnice, ampak poznanje smisla življenja, poznanje življenjske moči same. Vsak, kdor hoče živeti, mora bodisi zatisniti svoje oči za neskončno ali pa najti nekak način, postaviti samega sebe neskončnemu nasproti. "Kaj sem?" se je vprašal. "Del neskončne celote." V tem je bil odgovor na ta problem; in vera, katera določa naše razmerje k celemu svetu, je najglobokejši vrelec človeške modrosti.

Poln te vere, iskal je Tolstoj poučenja pri svojih pravoslavnihih bratih, pa v njihovih naukih ni našel zadoščenja, ne toliko zaradi nespametnih trditev, pomešanih v njih, temveč zato, ker niso živeli po tem, kar so učili. Bil je prepričan, da sami sebe sleparijo. Zastonj je iskal pri njih dejanja, katera bi dokazovala, da je njih pojmovanje življenja uničilo njih strah pred uboštvom, boleznijo in smrtjo. — Obrnil se je k vernikom med ubožci, k romarjem, menihom, k članom

raznih kmetских sekt. Tudi ti so priznavali iste predsodke, kateri so ga žalili v višjih slojih, pa v tem je bil ta-le razloček: celo življenje bogatašev je stalo v očitem nasprotju z njih vero, dočim je preprosto ljudstvo živelo v popolnem soglasju z njo.

Čim bolj je Tolstoj proučeval življenje kmetov, tembolj je bil prepričan, da imajo pravo vero, trden temelj za svoje življenje. Zadovoljno so živeli svoje življenje v svojem trdem delu; jemali so nase bolezni in skrbi brez zoperstavljanja, v trdnem prepričanju, da je vse za njih dobro; živeli so, trpeli ter bližali se smrti z mirnim zaupanjem in mnogokrat z radostjo. Med njimi je smrt skoro brez izjeme lahka, brez strahu in obupnosti. V vseh teh stvareh je bilo njih življenje največje nasprotje onega v svetu bogastva in prosvete.

Ta razloček med bogataši in ubožci, ki je tako dolgo kakor fantom preganjal Tolstojevu dušo, je postal sedaj konkretno prepričanje, in način življenja njegovega sloja mu je postal brez smisla in zopern. Videl je jasno, da mu je bilo zato tako težko najti smisel življenja, ker je sam živel pogrešeno in umetno življenje in ker ni delil navadnega življenja človeštva.

Ves čas teh umstvenih muk mu je tlačil dušo občutek, ki ga, kakor pravi, ne more

drugače opisati kakor: iskanje Boga, občutenje strahu, osirotenja in osamelosti. Sedaj se je trudil na vse načine, da bi spoznal, kaj je Bog. Včasih se mu je zdelo za trenotek, kakor bi ga bil našel in samo v takih trenotkih je čutil, da v resnici živi, pa po navadi je kmalu zgubil to spoznanje.

Nekega dne v zgodnji pomladi na sprehodu po gozdih je bil kakor po navadi pogreznjen v take misli. "Jaz ne živim, če zgubim vero v Boga", rekel je sam sebi, "v resnici živim samo, ko ga iščem." "Kaj pa še iščeš?" rekel mu je notranji glas, "to je On, On brez katerega ni življenja. Poznati Boga in živeti je jedno. Bog je življenje. Živi zato, da iščeš Boga in tvoje življenje ne bo brez Njega." "In močnejše nego kedaj prej", nam pripoveduje, "vstajalo je življenje v meni in okolo mene in luč, ki mi je takrat zasvetila, mi ni nikdar več ugasnila."

"Odrekel sem se življenju svojega sloja", nadaljuje v *Spovedi*, "kajti moral sem spoznati, da to ni bilo pravo življenje, ampak le podobnost življenja, da njega nepotrebna luksurjoznost onemogočuje razumevati življenje, ter da če je hočem razumeti, moram poznati ne izredno parasitiško življenje, ampak preprosto življenje delavskih slojev, onih slojev, ki vstvarjajo življenje ter mu dajejo

smisel." In zopet se je obrnil k ruskemu kmetu, pa kmalu je spoznal, da je bila njih preprosta vera, da je treba spolnjevati božjo voljo z delom, ponižnostjo, potrpljenjem in z ljubeznijo do vseh ljudij, namešana z mnogo praznovernostimi. Prizadeval si je vendar, ne videti vse to in se je povrnil k cerkvi svojega otroštva.

Tri leta je redno zahajal k božjim službam v malo cerkev v Jasni Poljani, boreč se z vsemi svojimi močmi, da bi si osvojil duha kmetov in da bi prezrl protislovja, nerazumljivosti in praznovernosti njihovega kulta. Toda razlog, iz katerega se je obrnil od cerkve končno ni bil samo vprašanje o obliki ali teoriji, ampak vprašanje čisto praktičnega in etičnega značaja, ki je pretreslo njegov v prvi vrsti praktičen razum. Bilo je leta 1878. l., ko se je vnela velika rusko-turška vojska. Sveti Sinod je zaukazal, naj se moli po cerkvah za uspeh ruskih armad, in ko je Tolstoj slišal iz ust popa, ki je tolikrat čital zapoved Evangelija, ljubiti svoje sovražnike in storiti dobro onim, ki z nami grdo ravnajo, prošnje v imenu Jezusa, naj vsemogočni Bog uniči Turke z mečem in bombami ali besede podobnega pomena, se je njegova duša uprla temu bogokletstvu in ko je stopil iz poslopja, je otresel prah s svojega obuvala.

Tolstojeva borba, tako se je zdelo za trenotek, se je ponesrečila, toda oprijel se je jedine slamice, ki mu je še ostala. Cerkev je bila sezidana na Evangelijih. (Na Ruskem pravijo "Evangeliji", če mislijo "Sveto Pismo" in dajejo dolžno prednost štirim životopisom Jezusovim.) Cerkev je bila sezidana na Evangelijih in vsako resnico, katero ima cerkev v svoji posesti, moraš najti v teh Evangelijih. Sklenil je proučiti je sam; lotil se je dela s svojo navadno temeljitostjo, poštenostjo in potrpežljivostjo. Začel se je zopet učiti grško, da bi ga prelagatelji ne zapeljali — in uspeh njegovega dela vidimo v popolni razlagi v treh zvezkih z grškim besedilom v jedni rubriki, s prevodom v drugi in z njegovimi opazkami spodaj.

Tolstoj ui učenjak, njegovo znanje grščine ni globoko. Njegova metoda ima nekoliko slabih strani. N. pr. če se mu ne ljubi kak verz, ga na prosto izpusti, kar je čudovito preprost pripomoček, ki ga, kakor se zdi, prejšnji razlagatelji v svoji prostodušnosti niso opazili ter se treba samo čuditi, da niso mislili na to, kako zelo je komentatorju — ugoden. Pa če tudi priznamo vse slabosti Tolstojevega načina in nedostatek njegove učenosti, ostane vendar le resnica, da ga je dramatično svojstvo njegovega razuma usposobilo poglobiti se tako v duha

evangeljskega pripovedovanja, kakor se je le malo drugih pisateljev kedarkoli pred poglobilo. Tolstoj opisuje dogodke, kakor bi se bili danes pripetili v Moskvi, in bralec vidi in spoznava na novo, zakaj so farizeji govorili tako in zakaj so učenci dali tak in tak odgovor.

Ko je Tolstoj začel preiskovati zgodovino evangelistov, osuplo ga je dejstvo, da so besedila, na katere je Cerkev zgradila svoje dogme, brez izjeme vsa temna, dočim so ona, katera nas uče kako naj živimo, jasna in stvarna. Bral je Evangelije zopet in zopet in največji utis je napravila nanj Propoved na gori. Nikjer drugod ni našel tako preprostih in odločnih predpisov in zaraditega je iskal v teh treh poglavjih sv. Matevža rešitve svojih dvomov. Kadarkoli je ta poglavja čital, ga je v srce ganila misel, da treba ponuditi levo lice onemu, ki te je udaril po pravem ter dati suknjo onemu, ki ti je vzel plašč, ter da treba ljubiti svoje sovražnike; in vendar se je zdelo, kakor bi ta nauk zahteval nemožno samozatajevanje, ki se ne strinja s pravim življenjem.

Iskal je sveta v razlagah in razpravah učenih bogoslovcev, pa niso mu dali pomoči. Še le ko je dal slovo upanju, da bi mu mogla priti pomoč iz takih virov in ko je nehal tratiti globoka premišljevanja in um-

stveno spretnost v primerjanju besedil in ko se je približal preprostem pripovedovanju Kristusovih besed kakor majhen otrok, šele potem je je začel razumevati. "Besede, ki so mi dale ključ resnice", pravi, "so v 39. verzu petega poglavja sv. Matevža: *„Slišali ste, da je bilo rečeno, oko za oko, zob za zob. Jaz pa Vam pravim, da se ne zoperstavljaite žlu.“* Preprost smisel teh besed se mi je hipoma razjasnil; sprejel sem dejstvo, da je Kristus *mislil* baš to, kar je *rekel*, in potem se mi je, čeprav nisem bil našel nič novega, nenkrat razpršilo vse, kar mi je do sedaj zakrivalo resnico in resnica sama je vstala pred menoj v svoji svečani važnosti."

"Kristus ni pretiraval. On pravi, *„Ne zoperstavlja se onemu, ki je hudoben“*; pa če Ga ubogate v tem, zgodilo se Vam bode lahko, da srečate nekoga, ki vas udari na jedno lice in ne zadevši na odpor, udari Vas še na drugo; kateri, vzemivši Vam plašč, Vam odnese tudi še suknjo; kateri, zbogativši z Vašim delom, Vas bode prisilil delati še nadalje; ki bo vedno le jemal in nikdar vračal. In vendar Vam pravim, da se ne zoperstavljaite onim, ki so zli.⁴ Skazujte dobrote onim, ki Vas tepejo in grdo ravnajo z Vami. ... Kristus je hotel reči, *„Karkoli vam ljudje storijo, prenašajte to, potrpite, podvrzite se temu, pa ne zoperstavljaite se nikdar zlu.“* Kaj bi moglo

biti bolj jasnega, bolj razumljivega in bolj nedvomljivega nego to? Kakor hitro sem razumel pravi smisel teh preprostih besed, mi je postalo razumljivo vse, karkoli se mi je zdelo prej zmešano v Kristusovih naukih; kar se mi je zdelo protislovno, je postalo sedaj dosledno in kar sem imel za odveč, je postalo sedaj potrebno. Vse se je zedinilo v celoto, jeden del se je prilagodil drugemu ter vzdrževal družega kakor kosi razbitega kipa, katere postaviš zopet vsakega na svoje mesto."

Vrzimo še kratek pogled na ostala leta Tolstojeve zgodovine, predno začnemo pre-mišljati o sistemu etike, do katerega ga je vedlo priznavanje nauka o ne-zoperstavljanju. L. 1881. se je bil zopet naselil v Moskvi ter je poskušal dati v ljudomilih načrtih nekoliko odduška svoji na novo najdeni duševni moči. V mestu se je vršilo popisovanje prebivalstva in Tolstoj se je sam ponudil za popisovalca v jedni najubožnejših četrti z namenom, da spozna ljudstvo. Pripetilo se je, da je srečal kmetskega sektarja (krivo-verca) in verskega reformatorja Sutajeva, kateremu je razložil svoj načrt, kako bi se oskrbelo starce in sirote ter napravilo konec vsej bedi v mestih, nadjajoč se, da dobi od njega bodrila, pa mužik je molčal. Končno ga vpraša Tolstoj, kaj misli o načrtu.

"To je nesmisel", mu je odgovoril.

"Zakaj?"

"Zato, ker ne more biti nič dobrega iz tega."

"Kako to? Ali nas ne uči Evangelij, da moramo nage oblačiti in lačne nasičati?"

"Seveda, pa z denarjem se ne da pomagati. Tem je treba moralne pomoči."

"Da, ali naj je pustimo umirati lakote in mraza?"

"Nikakor ne", pravi Sutajev. "Pa koliko revežev je?"

"Okolo 20.000 v Moskvi."

Sutajev se nasmehne. "In ali ni milijon ognjišč na Ruskem?" vpraša. "Idimo na delo z njimi in povabimo je k sebi za mizo, privoščimo jim dobro, lepo besedo; to bode prava miloščina. Vse drugo je smešno."

Resnico teh besed je Tolstoj spoznal. Bilo je tako; njegova tako hvaljena ljudomilost je bila zmota. Reveži, katerim je ponujal denarja, so ga videli v njegovi fini obleki in v dobro opremljeni kočiji ter so vedeli, da daje v bogajme, kar je na lahek način vzel drugim. Vedno je imel neprijeten občutek dajajoč denar, in zdelo se mu je, da je tudi ljudem, katerim je dajal, neugodno stati v takem razmerju z njim.

Spoznal je, da denar, ne samo ne združuje ljudi v ljubezni, da je mariveč najizdatnejše

sredstvo za razdruževanje tudi če ga damo in jemljemo kot navadno miloščino. Imel je načrt dobrodelnega društva za zbiranje onega bogastva, ki ga imajo bogataši preveč in za razdeljevanje med uboge, pa začel je dvomiti o pravičnosti take naprave. Njegove dvome je potrdil nek drug mal dogodek, ki je zapustil prepričajočo in dramatično sliko v njegovem spominu.

Tolstoj je bil prišel do prepričanja, da bi moral vsakdo, ki ima roke, noge in pamet, dobiti koristnega opravka za vse tri ter je izbral samemu sebi kot ročno delo za dobo svojega bivanja v mestu žaganje drv po lesnih skladiščih v predmestjih. Ko se je nekega dne vračal proti mestu v družbi dveh kmetov, ki sta žagala drva z njim, se jim približa star berač ter je zaprosi miloščine. Tolstoj in jeden njegovih tovarišev sta mu dala vsak po nekaj kopejk, ta mali dogodek je dal Tolstoju misliti. Te dve dejanji sta na videz jednaki, mislil je, in vendar ste popolnoma različni. Ta mož je zaslužil kopejko, ki jo je dal. Dal je torej svoje delo; dal je samega sebe. In vrhu tega je zelo ubog. Potrebuje sam vsako kopejko, ki jo more zaslužiti. Nocoj se bo moral pri večerji kaki za življenje potrebni stvari odreči, kakor bi morali to imenovati, ker je dal kopejko v bogajme. Poglejmo pa,

kako je z menoj? Prvič imam toliko denarja, da bi ne mogel pogrešati svoje kopejke; težko bi sploh vedel, ali sem jo kedaj imel ali ne. In potem, kako sem jo dobil? Ta kopejka je del dohodkov, ki mi jih daje jedno mojih posestev na deželi. Jaz sem jo naprosto vzel iz žepa kakemu kmetu na deželi ter sem jo djal v žep nekega kmeta v mestu; to je vse, kar sem imel jaz pri tem opraviti.

In iz nauka, ki mu ga je dal ta dogodek, je Tolstoj izvajal, da je jedino prava krščanska miloščina v tem, ako damo kaj od svojih zaslužkov, od svojega življenja, ako damo nekaj, kar zahteva od nas nekoliko samozatajevanja. Sprevidel je sedaj, da ni bilo v njegovem dobrodelnem načrtu ničesar, kar bi odgovarjalo potrebam njegovega srca. Jasno mu je bilo tudi, da si samo s tem, da drže reveže v primerni oddaljenosti, morejo bogataši ohraniti mirno vest z navadno dobrodelnostjo, kajti tudi najkrutejši človek bi pač težko mogel s slastjo povživati fin obed videč pred seboj ljudi s praznim želodcem ali pa kvečjemu s kosom črnega kruha za kosilo.

Postavili smo med sebe in uboge steno šeg in navad, kakor bi bila framasonska znamenja — katere treba znati, da se koga sprejme v našo družbo, in Tolstoj je prišel

do spoznanja, da treba odstraniti to steno, predno bode mogoče ubogim v resnici pomagati. On je živel napačno življenje; pogreznil se je bil v blato do vratu in je vendar hotel pomagati drugim ven. Vrhovni sloji s svojim lenuštvom, s svojo razkošnostjo, s svojimi brezkoristnimi opravili, so tlačili delajoče sloje nižje in nižje ter so bolj in bolj širili prepad med njimi. "Sedim nekomu na hrbtu tako, da bi ga kar zmastil", pravi Tolstoj; "priganjam ga, naj me nosi ter, ne da bi ga oprostil, mu pripovedujem, da imam veliko usmiljenje z njim in da imam eno samo željo in sicer to, zboljšati njegove razmere z vsemi možnimi sredstvi. In vendar nikakor ne skočim z njegovega hrbta. Ako hočem ubogim pomagati, pač ne smem biti povod ubožnosti."¹

Tolstoju se je zgabilo velikosvetno življenje, katero je živel tako dolgo in ki mu je popolnoma zakrivalo resnico. Ni se več mogel ustavljati nagonu odreči se vsem

¹ Thoreau-ov spis "O državljanski nepokornosti (On Civil Disobedience): "Če se posvetim drugim težnjam in opazovanjem, moram pred vsem gledati vsaj na to, da zasledujem svoje težnje ne da bi sedel komu drugemu na ramenah. Najprej moram z njegovih ramen doli, da se bode mogel tudi on udati svojim opazovanjem."

razkošnostim svojega stanu, zato se je začel nositi po kmetsko v znamenje protesta proti lažnjivosti kaste in monopola. In videl je tudi, da samo zato ni spoznal svojega pravega položaja, ker je pač mislil, da je njegov denar tak, kakeršen je denar kmetov. Denar je že zdavnej zgubil svojo preprosto svrhu služiti kot sredstvo menjatve izdelkov in dela. V naravni krščanski družbi je bila v tem vsa njegova koristnost, pa kakor stvari stoje, pomeni sedaj, ko so priložnosti nejednako in je bogastvo krivično razdeljeno, moč in ne pravico. V rokah kmeta izraža denar delo; v rokah grajščaka pomeni pa moč in nič družega. Denar je po Tolstojevem postal v resnici sredstvo za zaslužnjevanje ubogih. Denar je veliko zlo; zlo so pa po njegovi sodbi tudi mesta, mikajoča kmete z dežele, da služijo kapricam bogatašev.

In sedaj je Tolstoj obrnil hrbet Moskvi, sklenil je živeti naravno življenje v Jasni Poljani ter v kolikor bo to na njem ležeče, skočiti s hrbta ubogih sobratov; tu še vedno živi ter piše dan na dan npravne pripovedke za kmete, razprave in studije za veliki svet ter prihaja v mesto za kratko dobo po zimi, samo, ko je kmetovanje nemogoče, in izvršuje tako svoj osebni vpliv na one, ki se zbirajo v njegovi hiši, kar pomeni veliko prednost v

državi, v kateri ne sme objavljati svojih najglobokejših misli.

TRETJE POGLAVJE

TOLSTOJEV ODGOVOR NA UGANKO ŽIVLJENJA

Čas je, da si vstvarimo sliko Tolstojevih idej v celoti, da nam pa bode mogoče oceniti njih organsko jedrnatost, moramo poskusiti najti središče njegovih nazorov. To nam najbolje podaja, kakor se meni zdi, njegova kratka razprava *O življenju*. Dobro se spominjam, kako sem se vprvič seznanil s to knjigo. Takrat sem živel v Aleksandriji v Egiptu, in pripetilo se mi je, da sem naletel pri nekem tamošnjem knjigotržcu na en izvod te knjižice (*De la vie*, na franc. preložila grofica Tolstoj). Takrat sem še malo vedel o Tolstoju. Vendar pa sem bil že prečital nekoliko let poprej *Ano Karenino*, ki je napravila velik utis name, pozneje sem čital zbirko njegovih razprav o zlih in škodljivih navadah, ki so se mi zdele takrat bolj ozkosrčne in asketske, ki so pa vkljub temu imele ta učinek, da sem opustil kadenje za tri ali štiri dni — kar ni bil v onem času nikakor majhen uspeh in tudi ne za samega

Tolstoja. Ti spomini so me nagnili, da sem kupil zvezek *O življenju*, vzel sem ga s seboj domov in ga neke nedelje prečital skoro celega, ne da bi bil le enkraj vstal. Morda ne morem storiti nič boljšega, nego da podam kratek posnetek njegovih izvajanj v tej knjigi.

Največ ljudi, pravi Tolstoj, živi samo živalsko življenje in med temi je vedno nekoliko takih, ki mislijo, da so poklicani voditi človeštvo. Predrznejo se poučevati druge o smislu življenja, ne da bi ga sami razumeli. Ti učitelji so razdeljeni na dve vrsti. Prvo vrsto, v katero spadajo učenjaki, imenuje Tolstoj "pismouke". To so tisti, ki uče, da življenje človeka ni družega nego njega žitje od rojstva do smrti ter da proizhaja iz mehaničnih močij — to je, od močij, katere imenujemo mehanične z izrecnim namenom, da bi je razložili od življenja. Dogaja se pač edino le v otroški dobi kake vede, ko je še nejasna in nedoločna, da si upa trditi, da zna razložiti prav vse prikazni. Astrofizika je napravila ta poskus, ko je bila znana kot astrologija (prorokovanje iz zvezd); kemija je prevzela isto ulogo pod imenom alkemija; in dandanes proživlja biologija (veda o življenju) podobno dobo. Dočim se bavi z enim ali z več obrazi življenja, trdi o sebi, da objema življenje v celoti. Drugo

vrsto nepravih doktorjev imenuje "farizeje". To so tisti, ki priznavajo do besede načela ustanoviteljev verstev, v katerih so bili odgojeni, kateri pa ne razumejo njih pravega pomena ter se dosledno zadovoljujejo z zahtevo, da se izvršujejo formalnosti in cerimonije.

Prepiri pismoukov in farizejev — t. j. neprave učenosti in nepravega verstva — so nam tako zatemnili definicije življenja, katere so nam dali pred stoletji veliki misleci človeštva, da pismouki kar nič ne vedo, da nimajo dogme farizejev prav nikake pametne podlage; in čudno se to glasi, dejstvo, da so nauki velikih starih mojstrov napravili vsled svoje vzvišenosti tak utis na ljudi, da so jim pripisovali vsled tega nadpriroden izvor, je farizejem dovolj, da je zamečejo. Ker so Aristotelove, Baconove in Comtove špekulacije dostopne samo majhnemu številu učenjakov — ker se niso mogle nikdar med masami uveljaviti ter so se na ta način izognile onim pretiranostim, ki se porajajo iz predsodkov — ta jasn znak njih brezpomembnosti, se navaja kot dokaz njih resničnosti. Nasprotno pa trde, da so nauki Braminev, Buddhovi, Zoroastrovi, Lao-Tseovi, Konfuciovi, Izajevi in tudi Kristusovi predsodki in zmote, to pa samo zato, ker so ti nauki popolnoma predrugačili življenje milijonov ljudi.

Obrnivši se od praznih prepirov med pismouki in farizeji, morali bi začeti svoja preiskovanja s tem, kar jedino v resnici in zanesljivo poznamo in to je naš lastni "jaz". Življenje je to, kar čutim v sebi, tega življenja pa znanost ne zna razložiti. Ne, baš nasprotno, moja ideja o življenju določa, kaj naj smatram za znanost in vse, kar je izven mene, spoznavam samo na ta način, da razširjam svoje znanje o svojem duhu in svojem telesu. Od znotraj vemo, da človek živi samo svoji sreči, njegovo hrepenenje po sreči in njegova težnja za njo tvori njegovo življenje. Najprvo se zaveda svojega življenja v samem sebi in odtod si domišlja, da dobro, katero išče, mora biti njegovo individuvalno dobro. Njegovo življenje se mu zdi pravo, realno življenje, dočim smatra življenje drugih samo kot fantom. Kmalo pride do spoznanja, da imajo drugi ljudje iste nazore o svetu ter da sestavlja življenje, katerega je deležen, neskončno število individuvalitet, katerih vsaka si prizadeva, da si zavaruje svoj blagor ter stori dosledno vse, kar je drugim v jezo in pogubo. Vidi, da je skoro brezupno zanj tekMOVATI v takem boju, kajti celo človeštvo je proti njemu. Ako pa po naključji zmaga v tem boju ter izvede svoje načrte, ne more se naužiti pridobljene cene tako, kakor si je vnaprej to mislil. Čimbolj

se stara, tembolj redke postajajo radosti; dolgčas, prenasičenost, neprijetnosti in bolezni se čedalje bolj množe; pred njim stoji starost, bolezen in smrt. On bode legel v grob, svet pa bo živel naprej.

Pravo življenje torej je življenje izven njega, njegovo lastno življenje, katero se mu je s početka zdelo ona jedino važna stvar, je po vsem tem prevara. Dobro ali blagor posameznika (individuva) je laž, in če bi se dalo doseči, bi moralo prenehati ob smrti. Življenje človeka kot individuvalnosti, stremiče za svojim blagrom, sredi neštete množice podobnih osebnosti, katerih opravek in skrb je spraviti druge pod nič, ki so pa naposled same uničene, je zlo in smešnost. To pač ne more biti pravo življenje.

Naša zadrega izvira od tega, da gledamo na svoje animalsko ali živalsko življenje kot na pravo življenje. Naše pravo življenje začjenja, kakor hitro se vzbudi naša zavest, v trenutku, ko spoznamo, da življenje, ki ga živimo samemu sebi, ne more roditi sreče. Čutimo, da mora biti nekje drug blagor, drugo dobro. Potrudimo se malo, da je najdemo, če se nam pa koj ne posreči, prepustimo se zopet svojim starim navadam. To so prve porodne bolečine pravega človeškega življenja. To novo življenje postane očito, če se človek enkrat za vselej odreče

blagru svoje živalske osebnosti kot smotru svojega življenja. Storivši to, spolniš zakon pameti, zakon, kateri vsakdo čuti v samem sebi — oni isti zakon, po katerem se hranijo in množijo živali in rastline.

Naše pravo življenje obstoji v tem, da se radovoljno podvržemo temu zakonu, ne pa kakor bi nas veda rada prepričala v tem, da neradovoljno podvržemo svoja telesa zakonom organske eksistence. Samozatajevanje je za človeka tako naravno, kakor je naravno, da se ptič poslužuje svojih peroti mesto svojih nog; to ni zaslužen ali junaški čin; to je nasprotno potrební pogoj, predno je mogoč začetek prístnega človeškega življenja. To novo človeško življenje se kaže v naši živalski eksistenci prav tako, kakor se kaže živalsko življenje v gmoti ali v materiji. Gmota je orodje živalskega življenja, ne pa zapreka takemu življenju; tako je tudi naše živalsko življenje orodje našega višjega človeškega življenja ter bi se moralo prilagoditi njega zapovedim.

Življenje je torej delavnost živalske individualnosti, učinkujoče po zapovedih zakona pameti. Pamet uči človeka, da ni mogoče najti sreče v sebičnem življenju, ter mu pušča eno samo odprto pot in ta je Ljubezen. Ljubezen je jedini zakoniti pojav življenja. Ljubezen je delavnost, katere predmet je

blagor drugih. Ko se ljubezen pojavi, preneha nesmiselni boj živalskega življenja.

Prava ljubezen se ne kaže v tem, da imamo rajše one ljudi, katerih prisotnost nas veseli. To, kar navadno imenujemo ljubezen, ni drugega ko divji trs, na katerega lahko cepimo pravo ljubezen; prava ljubezen pa ni mogoča, dokler se človek ne odreče stremljenju za svojim osebnim blagom. Šele potem bodo vsi soki njegovega življenja mogli hraniti plemeniti cepič, dočim bode izlivalo deblo starega drevesa, živalska individuálnost, vanj vso svojo moč. Ljubezen je prednost, katero dajemo drugim bitjem pred samim seboj. To ni izbruh strasti, ki nam zatemneva razum, baš nasprotno, ni ga duševnega stanja, ki bi bilo tako razumno in jasno, tako mirno in radostno; to je naravno stanje otrok in modrih ljudi.

Dejanska ljubezen je dosegljiva samo onemu, ki ne stavi svoje sreče v svoje individuálno življenje in ki daje prostost svojim čutom dobrosrčnosti proti drugim. Njegov blagor je odvisen od ljubezni, kakor je odvisen blagor rastline od solnca. Ne vpraša, kaj naj stori, ampak daje se ves ljubezni, ki mu je dosegljiva. Samo kdor ljubi, v resnici živi. Tako samozatajevanje ga dvigne iz živalske eksistence v času in prostoru v sfero življenja. Da je doseže,

mora človek človek zaupati svojim perotim.

Človeško telo se spreminja; jedno stanje zavesti sledi drugemu, jedno je od drugega različno; kaj je potem "jaz"? Vsak otrok lahko odgovori na to, rekoč: "ljubim to, onega nimam rad." "Jaz" je to, kar ima rado — kar ljubi. "Jaz" je izključljiva sorodnost človeškega bitja s svetom, ona sorodnost, katero prinaša s seboj od onkraj časa in prostora. Pravijo, da je v svoji najvišji starosti imel sv. Janez Apostel navado neprestano ponavljati besede, "Bratje, ljubite se med sabo." Njegovo živalsko življenje je bilo že skoro ugasnilo, prelilo se v novo bitje, za katero je bilo meso že skoraj pretesno. Za človeka, ki meri svoje življenje po rastenju svoje ljubezni, ki znači njegovo razmerje s svetom, pomeni odstranitev časovne in prostorne omejitve ob smrti znak višje stopnje luči.

Moj brat, ki je mrtev, učinkuje name sedaj bolj močno kot prej, ko je še živel; da, on prešinja moje bitje ter me dviga k sebi. Kako morem reči, da je mrtev. Ljudje, ki so se odrekli svoji individuvalni sreči, nikdar ne dvomijo o svoji nesmrtnosti. Kristus je vedel, da bo živel tudi po smrti, ker je že vstopil v pravo življenje, ki ne more prenehati. Živel je že takrat v žarkih onega družega središča življenja, kateremu se je

bližal, in je videl njih odsev na onih, ki so stali okolo Njega. In to gleda vsak, kdor se odreče svojemu blagru; tak človek stopi v tem življenju s svetom v novo razmerje, v katerem ni smrti; na eni strani vidi novo luč, na drugi strani je priča njenih učinkov na svojih učencih, na katere sije iz njega; in ta skušnja mu daje neomajno vero v stalnost, nesmrtnost in večno rastenje življenja. Vere v nesmrtnost ne moreš sprejeti od drugega; ne moreš se prepričati o njej po dokazih. Kdor hoče imeti to vero, mora imeti nesmrtnost; že v tem življenju treba določiti s svetom novo razmerje življenja, za katero svet ni več velik dovolj, da bi je obdržal.

* * * * *

Gorenja abstraktna izvajanja podajajo zelo nepopolno sliko Tolstojeve filozofije o življenju, vendar bode zadostovalo, da sem navedel najvažnejše točke, in sicer, da je po njegovem nazoru navadno človeško življenje pogrešeno, da je samozatajevanje iz ljubezni potrebno in čisto naravno, da iz tega ljubezen raste ter se udelestvoje nesmrtnost na zemlji.

"Da, pa to je pravi pravcati misticizem", se mi bode najprej ugovarjalo. Da, gotovo je to, pa to ne govori proti nji. Misticizem ni

nič drugega nego priznanje nevidnega sveta kot bi to bilo dotakljivo dejstvo in ne kaka abstraktna teorija. Vsa verstva so imela svoj začetek v misticizmu in čimbolj so se oddaljevala od njega, tembolj so bredla v formalizem. Misticizem je v resnici izvirno, samoraslo verstvo, kakeršna je bila general Gordonova vera, ki je dejal, da veruje v "resnično prisotnost", kar pomeni, kakor nam je sam razložil, dejanski pojav Boga v njegovi lastni duši. To pa je zelo nedosledno, ako oni, ki izjavljajo, da polagajo svoje zaupanje v Njega, ki je dejal "Kraljestvo božje je v vas", obdolžujejo človeka, ki je to tudi v resnici v sebi našel. Skratka, vsi kristjani bi morali biti več ali manj mistiki.

Če torej, priznavši, da je razprava *O življenju* v resnici mistična, primerjamo to z deli onih, katere navadno imenujejo mistike, smo naenkrat osupli nad znamenito pametjo ruskega pisatelja. Preiskovanje nevidnega sveta je mnogokrat nevarno onim, ki se ga lotijo, toda grof Tolstoj se je izognil nejasnostim Boehmena, vidinam (vizijam) Swedenborga in histeričnim ekscesom sv. Terezije. Zakaj je bil teh ekstravaganc prost ni težko uganiti. Odprl nam je vrata v vežo, pa to niso vrata samega opazovanja, kvijetizma, umaknjenja v samega sebe. Nekaj bolnega je že v ideji sami se namenoma

spustiti v ekskurzijo v drugo sfero. Tu tiči zmota krščanskih asketov, perzijskih sufijev, hindostanskih buddhistov in teozofov današnje dobe. Po vsej pravici smo nezaupni proti veri, katera odvrča koristi in delo človeka od tega sveta; nje vogelni kamen mora biti sebičnost in naj to še tako skriva.

Tolstojeva vrata k misterijem pa tvori dejanska ljubezen do človeštva. Po teh njegovih naukih vzbuja poglobitev v delo za srečo drugih v globini naše duše refleksivno delavnost, katera nam daje čutiti večno življenje. Ta neizmerno praktična stran njegovega mysticisma vzdržuje njega ravnotežje. Tolstoj preprosto pravi: "Odrecite se svojim sebičnim ciljem; ljubite vse ljudi — vsa bitja — ter jim posvetite svoje življenje. Potem si bodete v svesti, da imate večno življenje, in za vas ne bo smrti."

Toliko o Tolstojevi filozofiji življenja. Iz neznanega mi razloga se me je polastila z neznansko močjo. Bil sem še vedno član cerkve ter sem zahajal redno k službi božji, toda nisem imel pristne vere ter nisem bil siguren o nobeni nedotakljivi stvari; sedaj pa me je preprost nauk, da je višja narava človeka ljubezen — in da bi, če bi se le hotel prepustiti tej ljubezni ter se odreči svojim sebičnim ciljem, vstopil v širšo sfero, bi našel svojo nesmrtno dušo ter bi bil pre-

rojen — vse to se me je dotaknilo kakor novo, veliko odkritje. Naslonil sem se vznaka na svojem učnem stolu; poskusil sem ljubiti in — ali smem zaupati svojim občutkom? — čutil sem v resnici, da sem se dvignil na zračnejšo planoto ter da je v meni nekaj nesmrtnega. Spominjam se, da sem šel ven na vrt in da sem dal mal denar — pol piastra — malemu sudanskemu dečku, ki se je igral tam, in zdelo se mi je, da mi ni še nobeden mojih činov nikdar povzročil toliko radosti in tedne po tem poskusu ljubiti sem živel v neprestani radosti. Tudi ni bila to samo začasna premena, kajti od onega časa se mi je zdel svet čisto drugačen nego do tedaj.

V luči Tolstojevega nauka, ki nam ga daje v knjigi *O življenju* se moramo bližati njegovim etičnim spisom *Moja Spoved*, *Kaj nam je storiti*, *Kraljestvo božje je v vas* in drugim, kajti vse izvirajo iz verskih pojmov razvitih v prvi knjigi.

Na isti način najdemo tudi v samih Evangelijih iz katerih odvaja Tolstoj svoja načela in svojo prakso, različne faze misli v različnih knjigah. Evangelisti so zajemali resnico iz istega vodnjaka, pa nekateri so spustili svoja vedra globokejše nego drugi. Sv. Lukež je praktična, priročna knjiga za socijalne reformatorje in ni je bilo še ob-

javljene nobene radikalnejše od njegovih dnij pa do danes, toda on pač težko da doseže izvir studenca. Sv. Lukež obsoja bogastvo prav tako krepko kot Tolstoj; tudi on postavlja uboštvo na vrh, toda samo iz njegovega Evangelija bi mogli pač le težko uganiti, zakaj to. Bilo je prepuščeno sv. Janezu odkriti božanski izvir samopozrtvovanja ter enkrat za vselej oznaniti ljudem, kako neskončna moč je v ljubezni, ki nas združuje z Bogom in jednega z drugim, storil je to skoro brez vsakega obzira ali migljaja na praktične uspehe v življenju, kateri se morajo iz navdahnjenja s to močjo poroditi. Evangelije sv. Lukeža je potrebno spopolnilo Evangelija sv. Janeza.

Nekdo je rekel, da kakor je vodil apostolsko cerkev prvi sv. Peter, potem sv. Pavel in zadnji sv. Janez, tako predstavlja v zgodovini krščanske dobe sv. Peter katoliško cerkev, katere prvi voditelj je bil, za njim je prišel sv. Pavel, apostel protestantizma in zveličanja po veri ter da je sedaj zopet napočil dan sv. Janeza, apostola Ljubezni. V tej primeri je mnogo resnice. Duh sv. Janeza je, ako se ne motim, duh dobe naših dnij, duh, s katerim je Tolstoj tako prepojen. Ali nam daje pač ta filozofija sv. Janeza, katero je Rus sprejel, logično zvezo med dozdavnimi prenapetostimi njegovih praktičnih

naukov, prav tako kakor nam navaja četrto Evangelije razloge, iz katerih so bile dane presenetljive zapovedi tretjega?

ČETRTO POGLAVJE.

TEMELJ NJEGOVEGA MORALNEGA IN SOCIJALNEGA ZAKONIKA

Tolstoj je sprejel za temelj svojemu praktičnemu in moralnemu sistemu pet Kristusovih zapovedi iz petega poglavja Sv. Matevža. Te so tiste zapovedi, katere bi morale, tako si misli Tolstoj, izpodriniti Deset zapovedi.

I. "Slišali ste, da je bilo rečeno v starem času: Ne ubijaj; kdor pa ubija, bode sodbe kriv; jaz pa vam pravim, da vsakdo, ki se jezi nad svojim bratom, bo kriv sodbe; kdor pa svojemu bratu reče raka, bo kriv zbora; kdor koli pa reče norec, bo kriv peklenškega ognja." (V. 21—22.)

II. "Slišali ste, da je bilo rečeno: Ne prešestvaj; jaz pa vam pravim, da vsak, kateri ženo pogleda, da je poželi, je že prešestoval z njo v svojem srcu." (V. 27—28.)

III. "In zopet ste slišali, da je bilo rečeno starim: Ne prisegaj po krivem, spolni pa svoje prisege Gospodu; jaz pa vam pravim,

celo ne prisegati, ne pri nebu, ker je sedež božji; ne pri zemlji, ker je podnožje Njegovih nog; ne pri Jeruzalemu, ker je mesto velikega kralja. Tudi pri svoji glavi ne prisegaj, ker ne moreš ne enega lasu belega ali črnega storiti. Mariveč vaše govorjenje bodi je, je; ne, ne; kar je pa več, kakor to, je od hudega." (V. 33—37.)

IV. "Slišali ste, da je bilo rečeno: Oko za oko, in zob za zob; jaz pa vam pravim, ne zoperstavlajte se hudim; temveč če te kdo vdari po tvojem desnem licu, nastavi mu še drugo. In kdor se hoče pravdati s teboj in tvojo suknjo vzeti, temu tudi plašč pusti. In kdor koli te eno miljo daleč prisili, pojdi dve z njim. Kdor te prosi, mu daj, in kdor hoče od tebe na posodo imeti, ne obračaj se od njega." (V. 38—42.)

V. "Slišali ste, da je bilo rečeno: Ljubi svojega soseda in črti svojega sovražnika; jaz pa vam pravim: Ljubite svoje sovražnike, dobro jim storite, kateri vas sovražijo, in molite zanje, kateri vas preganjajo; da bodete otroci svojega Očeta, ki je v nebesih: zakaj on daje svojemu solncu sijati na hudobne in na dobre, in pošilja dež na pravične in krivične. Zakaj ako tiste ljubite, kateri vas ljubijo, kakšno plačilo boste imeli? Ali ne delajo tako tudi cestninarji? In ako pozdravljate le svoje brate, kaj storite več kot

drugi? Ali ne delajo tako tudi malikovalci? Bodite torej popolnoma, kakor je vaš nebeški Oče popolnoma." (V. 42—48.)

Naj že tvori teh pet zapovedi, kakor grof Tolstoj predpostavlja, popolen in logičen obseg, zavzemajoč celo polje morale ali ne — jaz priznavam, da se, kakor se meni zdi, ne vjemajo tako ter da jedna drugo ne spopolnjuje tako dovršeno kakor on misli, čeprav se vse skupaj strinjajo v logično zvezo — vsekako pa tvorijo primeren uvod k uvaževanju o Tolstojevih nazorih.

Prva zapoved, naj ne bomo jezni na svojega brata, se je glasila v poverjenem besedilu: "Kdor koli je jezen na svojega brata brez kakega razloga." V revidiranem prevodu so izpustili označujoče besede: "brez kakega razloga" trdeč, da teh besed ni najti v najboljših rokopisih. Navedba teh besed nam je lep dokaz na kak način so se uglašala Evangelija, da so ugajala predsodkom čitateljev. Take premene so bile morda samo opombe ali razlage na robu ter so bile morda kasneje pomotoma prepisane v besedilo. Mi torej ne smemo biti nikdar jezni na svojega brata; moramo skazovati vsemu človeštvu bratsko ljubezen; ne smemo dati nikomur grdega priimka kakor, raka, norec. S tem, da stojimo daleč od drugih, da se branimo je priznati kot sebi jednake, skratka s tem, da

delamo razredne razlike med seboj, s tem spravljamo bratsko ljubezen v največjo nevarnost in baš proti tem razrednim razlikam kot glavnemu izviru sovraštva med ljudmi, se Tolstoj obrača.

"Zdaj vem," pravi Tolstoj, "da samo ta, ki se pred drugimi poniža, ki dela za druge, samo ta stoji nad ostalimi. Zdaj razumem, da to, kar ljudje nad vse čislajo, se Bogu studi, razumem, zakaj je prorokovano gorje bogatašem in slavnim ljudem, zakaj bode blagor beračem in ponižnim... Ne morem več poskusiti dvigniti se nad druge ljudi, da bi se od njih odločil, tudi ne morem več priznati ne visokega stanu, ne naslova, ne sebi ne drugim, izvzemši naslov 'človeka'. Ne morem več iskati imenitnosti in slave ter ne morem drugega kot delati na to, da se iznebim svojega bogastva, ki me loči od svojih sobratov. Ne morem drugače, da ne bi skušal s svojim načinom življenja in njega okolico, s svojo hrano in nošo ter s svojimi šegami približati se večini ljudij ter se izogibati vsemu, kar me od njih deli."

Druga zapoved obsoja pregrešno poželenje srca ter prepoveduje ločiti se od žene izvzemši "zavoljo loternije" (V. 32). Te izjeme ne najdete ne v Sv. Marki (X. 2—12) ne v Sv. Lukežu (XXI. 18) in meni se zdi docela jasno, da čeprav so te besede v revidiranem

besedilu, da so bile vrinjene v tekst prav na tak način, kakor besede "brez razloga" v prvo zapoved. Kristus nalaga vsem čistost srca in absolutno zvestobo v mislih in dejanjih med možem in ženo, in ta nauk Tolstoj sprejema v njega polnem obsegu. "Enoženstvo," pravi, "je prirodni zakon človeštva."

Njegovo novelo *Kreutzerjeva Sonata* so napadali iz tega razloga, ker obsoja zakon sploh, in v resnici priznava Tolstoj fizični zakon samo zato, ker je vsled zakrknjenosti naših src potreben. Fizična ljubezen je, kakor nam pripoveduje, čisto živalska strast in kot taka nevredna najvišjega človeštva. "Krščanski ideal ni zakon, ampak ljubezen do Boga in do bližnjega." Resnica je, naj se že nagiblremo k Tolstojevim zaključkom ali ne, da ni bila še izrečena zadnja beseda o krščanskem zakonu (ženitbi). Ni še bila napisana nobena zadostna razlaga Kristusovih besed o tem predmetu (glej Mat. XIX. 10—12; Lukež XIV. 26) niti o vzgledu, ki nam ga je dal. Dodati hočem samo, da se mi zdi, da Tolstoj ni razmišljal o možnosti pravega zakona duš in o učinku, ki bi ga imel na očiščenje telesnih odnošajev. Zdi se, da so njegovi nazori skoro identični z nazori Sv. Pavla.

Evangelij nam podaje, kakor vsa verstva, nek mističen nazor o spolu, katerega razla-

gatelj ne more prezreti. Mi smo že tako navajeni na sliko ženina in neveste navedeno na Kristusa in Cerkev, da ne mislimo na nje pomen. Prav tako se slikata Jehova in Izrael vedno kot mož in žena. Dioniz v Heladi, Osiris v Egiptu, dajatelji vina so moški bogovi v misterijah; in Isis in Ceres, dajateljici kruha, sta njih nevesti. Znamenito je dejstvo, da sta postala kruh in vino na podoben način elementa krščanskega obreda in v starih *Naukih Dvanajstih Apostolov* se nas uči, da kruh pomeni Cerkev, nevesto, dočim predstavlja vino našega Gospoda. Tako vidimo, da v odnošajih med kristjanom in kristjanom in med njimi in Bogom ideje o spolu ne manjka. Ni prav ako pravimo, da so bili ti nazori Kristusu popolnoma tuji ter da so bili vpeljeni v krščanstvo še le po njegovi smrti, ker jih je napovedal v mnogih svojih izrekih. Z vso opravičenostjo lahko sklepamo, da je spol zavzemal v Jezusovih mislih širše mesto nego Tolstoj dopušča.

Jezusova tretja zapoved je: "Celo ne pri-segati," ki stopa na mesto stare zapovedi, naj ljudje spolnjujejo svoje prisege. Naš pisatelj meni, da stoji ta zapoved v posebni zvezi s prisego zvestobe, katero zahtevajo na Ruskem od vsakega podanika. Prisegamo, da bomo pokorni poveljem ljudij in ta povelja bodo morda v nasprotju za-

konom božjim. To načelo zoperstavljanja proti temu, da bi se za bodočnost zavezali, ima velik cilj. Pred petdesetimi leti je razvil Thoreau¹ to idejo na bregih Waldenovega ribnika, čeprav očitno ni imel Evangelijev v mislih. Thoreau pravi: "Ali mora državljan, če tudi samo za trenotek in v najmanjši meri, žrtvovati svojo vest zakonodajcu? In zakaj pa ima vsak človek svojo vest? Mislim, da moramo biti najprej ljudje in podaniki šele potem. Ni želeti, da bi se gojilo toliko spoštovanje do zakona, kolikor spoštovanje do pravice. Jedinna obveznost, katero prevzeti imam pravico, je ta, storiti vsak čas to, kar je po moji misli pravično." (Razprava "O državljanski nepokornosti".)

Diogenes na reki Concord² je mislil brez dvoma na prisego zvestobe na ustavo, katera sankcionira suženjstvo.³ Ali bi nas taka

¹ Henry Thoreau (1817—1862) velik mislec in pisatelj ameriški, njegovo najbolj znano delo je "Walden ali življenje v gozdih".

Prelagatelj.

² Thoreau je napisal o svojih potovanjih po reki Concord knjigo "Teden na reki Concord", v kateri razpravlja o vsem, karkoli more inteligentnega človeka zanimati.

Prelagatelj.

³ Thoreau je bil velik nasprotnik suženjstva in je igral v boju za osvoboditev sužnjev v Zedinjenih državah veliko ulogo.

Prelagatelj.

prisega dandanes ne silila udeležiti se krivične vojske? Ali nas ne sili n. pr. prisega za izpolnjevanje dolžnosti sodnega izvrševalca, postopati z vso strogostjo proti dolžnikom, mesto da bi jim odpustili, ali da bi ravnali z njimi usmiljeno? Naj je že mislil Kristus karkoli je hotel s svojim izrekom proti priseganju, jaz pravim, da ima Tolstoj prav, ako zahteva, da si morajo ljudje čuvati prostost vesti ter da se ne smejo vezati za bodočnost niti postati sužnji svojih mrtvih sužnjev. Človek mora biti prost vsak trenotek svojega življenja vbogati svojo vest kot človek ter ne biti prisiljen opravičevati svojega krivičnega postopanja v imenu državljanske, uradniške, vojaške ali pooblaščenke prisega.

Prevzemivšemu take službe se človeku brez dvoma otopi osebni smisel za pravico in krivico in da bi se sami nad seboj preveč ne zgražali, delimo in cepimo svojo odgovornost tako dolgo, dokler nikdo več ne čuti, da je odgovoren za to, kar dela. Ako bi morali sodniki in porotniki sami mirne krvi obešati jetnike, bilo bi manj izvršitev smrtnih obsodeb; ako bi moral biti vsak svoj mesar, bi število vegetarcev zelo naraslo. Ako bi bili primorani vreči sami na cesto svoje najemnike ter sami na dražbi prodati imetje svojih dolžnikov, bi sodni dvori zgubili prav mnogo svojih opravkov.

Richard Wagner, ki je bil tako velik mislec, kakor je bil velik glasbenik, je, kar se prisega tiče, istih misli kakor Thoreau in Tolstoj. Wagner pravi (*Jezus iz Nazareta, poetični načrt*, II. del, Wagnerjevi prozaični spisi zv. VIII. str. 299 angl. izdaja v prevodu W. A. Ellis). „Ne prisegajte“, v prisegah tiči obvezujoči zakon sveta, kateri do sedaj še ni poznal ljubezni. Pustite vsakomur prostost, da sme vsak hip storiti to, kar mu ljubezen in njegova zmožnost vелеva; če me veže prisega, nisem več prost; če storim v nje izvršitev kaj dobrega, ni to dobro nikaka zasluga (kakor ni zasluga nobena prisiljena krepost) ter izgubi vrednost prepričanja; če me pa prisega vodi v zlo, potem grešim proti svojemu prepričanju. Iz prisega se poraja vsaka strast; ako me veže proti mojemu dobičku, si bom prizadeval, da jo obidem (kakor se lahko obide vsak zakon) in kar bi moral storiti samo v svojo korist in blagostanje, postane po prisegi hudodelstvo; če pa najdem v tem svojo korist (ne da bi komu s tem škodoval), ukradem samemu sebi moralno zadoščenje, da delam to, kar je prav, vedno le po svoji prosti sodbi.”

Če prav razumem Tolstojevo razlago zakona proti prisegam, obstoji glavno v tem, da ne smemo nikdar ničesar storiti, kar bi bilo proti naši vesti v naših preprostih zmož-

nostih kot možje in žene. Ne moremo odložiti odgovornosti na družbo. Če imamo kaj vesti, ne moremo reči: "Vemo, da je krivica pobirati najemnino, obresti, ali ubijati, ali storiti to ali ono, pa dokler nam družba daje pravico delati tako, je to družbina krivica." To ni krščanski način, kajti kristjan ne vali svojih grehov na druge, marveč jemlje grehe drugih nase. Kristjan je odgovoren za druge ne pa drugi za njega.

Četrta zapoved je pravi temeljni kamen Tolstojevе etike. Glasi se: "Ne zoperstavlajte se hudim" temu še sam dodaje: "Ne zoperstavlaj se zlu po sili; nikdar ne vračaj nasilstvo za nasilstvo. Če te kdo vdari, potrpi, če ti kdo vzame, kar je tvojega, pusti mu to; če te kdo prisili delati, delaj."

"Zmota je", pravi Tolstoj. "predpostavljati, da si moremo zavarovati svoje blagostanje s tem, da branimo sebe in svojo last proti drugim. Večji del vsega zlega na svetu izvira iz našega prizadevanja prisiliti ljudi, da bi delali za nas." "Sedaj razumem smisel besed: 'Človek ni rojen, da bi mu drugi služili, ampak da sam služi drugim'. Če se čutim sedaj skušanega braniti sebe ali druge, svojo ali tujo last po sili, se tej skušnjavi ne morem več vdati. Ne drznem se več kopiciti bogastva za se. Ne drznem se rabiti nikake vrste nasilstva proti svojim sobratom,

izvzemši morda kakega otroka, da ga obvarjem preteče škode; tudi ne morem sedaj biti več član nikakega oblastva, ki ima namen braniti človeško posest s silo. Ne morem biti ne sodnik ne udeleževati se sodeb in obsodeb." Tako Tolstoj ne omejuje nava-
janja tega pravila na naše privatno živ-
ljenje.

Vrsta v sv. Matevžu se glasi: "Slišali ste, da je bilo rečeno, oko za oko in zob za zob; jaz pa vam pravim, ne zoperstavljajte se hudim." Nauk "oko za oko in zob za zob" je izrečen trikrat v Mojzesovem zakonu (Ex. XXI. 24; Lev. XXIV. 20; Deut. XIX. 21) ter je vsakokrat vtelešen v kako naredbo kazenskega zakonika. Kristus zato ponuja pravilo o nezoperstavljanju kot nadomestilo za kazenski zakonik ter je navaja prvotno na vladne uradne čine. Tolstoj sprejema ta nazor brez omejitve. Po njegovem je vsako vladanje po sili, krivica.

Premislimo malo, ali je to načelo o nezoperstavljanju tudi zdravo. Tudi če nam je Jezus zapovedal tako živeti, ni to samo na sebi dovolj, da bi kristjana smelo prisiliti vzeti nase prokletstvo, izvirajoče iz življenja proti svoji vesti. Človek je tako vstvarjen, da mu je nemogoče sprejeti od zunaj mo-
ralne obveznosti, ki se ne zлага z njegovim najglobokejšim čutom pravice. Naša morala

mora biti živa veja naše volje, cepič pa, ki nima nikake sorodnosti z nami in ki ne more najti novega vira življenja v našem najbolj notranjem bitju, moramo zavreči in naj že prihaja od koderkoli. Kako je torej s tem naukom o nezoperstavljanju? Odgovarja ali neodgovarja naši najbolj notranji naravi?

Vsak si mora sam dati odgovor na to vprašanje ter se hkratu zavarovati kakor najbolje zna proti temu, da ne bode nobeden njegovih nižjih instinktov uplival na njegovo odločitev. Za svojo osebo morem samo izraziti svoje mnenje, da čim globokejše pogreznemo sondo v svojo vest, tem jasnejša nam bode modrost te zapovedi. Videli bomo, da je že v preteklosti izzvala odgovor nekaterih najbolj plemenitih mož, po vsej pravici smemo tudi trditi, da dandanes vedno raste število onih, ki čutijo resnico tega nauka in potrebo, da se uveljavi, ako hočemo, da pride kedaj k nam Kraljestvo božje. Če je temu tako, lahko razumemo, da bode oboroženo zoperstavljanje tudi nam postalo s časom tako mrzko, kakor bi bilo Kristusu. Mislite, da ni to mogoče, da postane v bodočnosti kristjanu prav tako nemogoče obsoditi koga na smrt, izgnati najemnika, ali sprožiti top na svoje sobrate, kakor bi mu bilo nemogoče sedaj udeležiti se takega kanibalskega čina?

Tudi bi to ne bila slabotna sentimentalnost. Nasilstvu ni mogoče napraviti konec z nasilstvom. Skušali smo nad tisoč let storiti to nemogoče delo, in danes ima Evropa več vojakov in bojnih strojev kakor kedarkoli prej, v Zedinjenih Državah je nad 10.000 umorov na leto, vrhutega vsi vemo, da je samo v naših nedeljskih šolah dovolj vojaškega duha, da bi z njim lahko preskrbeli razne divje narode. To je posledica sistema: oko za oko, zob za zob, kateri je po našem utemeljenem prepričanju Kristus odpravil, kateri pa mi s svojim načinom življenja vsak dan praktično zvršujemo prav tako neusmišljeno kakor stari Hebrejci ali stari Rimljani.

Samo blaznež bode skušal vstaviti nihalo, če koleba na desno s tem, da je sune z vso silo na levo, in vendar je to glavno opravilo večjega dela naših zakonodajstev. Na popolnoma enak način se vzdržujejo vendette (krvne osvete) na Korsiki stoletja in stoletja med družinami. Umor sledi umoru in sin podeduje po svojem očetu dolžnost ubijati. Pomislite, da bi bila v enem teh slučajev sovraštva jedna družina že zdavnej sprejela Kristusov nauk ter da bi ne marala več terjati življenja za življenje, ali ni jasno, da bi bilo sovraštvo zamrlo ter da bi se prav v tej meri bil ustanovil med ljudmi mir, složnost in edinost? Tako je tudi z narodi,

ali bi ne bilo bolje pozabiti na Alzacijo in Loreno kakor še enkrat sejati bratomorno seme, ki je že tolikrat napolnilo Evropo s krvavo žetvijo? In če se da to načelo navajati na taka vprašanja, dalo bi se brez dvoma jednako upotrebiti tudi v navadnih dogodkih človeškega življenja. Nekdo Vam je dolžan 100 K. Je-li to v smislu Kristusove zapovedi, je-li to v Njegovem duhu, da ga zato tožite? Si-li morete misliti, da bi bil Kristus sam kaj takega storil? Pa ne glede na vse krščanske pomisleke, ali bode Vaša pravda pripomogla v čim koli k splošnemu miru, ali je to sploh kaj več nego nov, grd sunek v staro nihalo?

Ne, naš sistem je bil temeljito pogrešen — menim naš sistem vsiljevati drugim svoje nazore o veri in morali, o zakonu in redu, o imetju in načinu življenja, ter zahtevati od njih, da sprejmejo naše nazore o naših lastnih individuvalnih pravicah. Ako bi mi bilo mogoče storiti, da bi ves svet soglašal z menoj, doživeli bi gotovo novo zlato dobo, in lotim se dela, da dosežem to po sili, bodisi s tem, da vzamem sam orožje v roko, ali pa s tem, da utisnem svojim nazorom pečat pozitivnega zakona ter je na ta način z oboženo pestjo vlade vsilim drugim. Ta bojni načrt bi pač izborno učinkoval, ako bi bil jaz edini človek na svetu, ki si je ubil v

glavo izvesti svojo voljo, pa kmalo se prepričam, da je vsak drug mož in žena, s prav pičlimi izjemami, posvetil vse svoje moči istemu podjetju, in konec vsega je, kakor si lahko mislite, nepopisna zmešnjava, v kateri dobijo oni, ki podležejo, le malo spoštovanja. Vsak narod postopa na isti način in toliko naši javni kolikor naši zasebni odnošaji so sovražni. Od tod prihaja velika množina socialnih in industrijalnih bolezni, za katere moramo najti lek. Ali ni že čas, da se vprašamo, je-li človeštvo na pravi način začelo lečiti socialno bolezen in ali bi ne bilo marmiveč bolje, da temeljito premenimo način nje lečenja?

Premišljujmo malo o diagnozi Dobrega Zdravnika. Mi praviloma ne gledamo na zlo tako, kakor je gledal Kristus. Ako mislimo na umor, si slikamo v domišljiji bolečine žrtve, prelivanje krvi, prikrajšano življenje, užaljeno rodbino. Naša simpatija si slika ves prizor s temi glavnimi in značilnimi črtami in zato si prizadevamo, da bi zaprečili take posledice hudodelstva. Kristus pa je gledal bolj globoko. On je lahko izključil te bolečine in skrbi, ker je videl nekaj hujšega. "Ne boj se jih, kateri telo umore, duše pa ne morejo umoriti." Po Njegovih naukih obstoji veliko zlo ne v bijanju temveč v jezi na svojega brata. Po Njegovem tiči naloga v

tem, ne kako bi se dalo zaprečiti vbijanje, ampak kako iztrebiti jezo — sovraštvo — iz človeškega srca.

To je torej Njegova dijagnoza; sedež nadloge je v zlih mislih človeka v zavidnosti, v pohlepnosti, v sovraštvu, v zlobnosti in v neusmiljenosti. Proti tem zvrglim nagonom v samem sebi mora kristjan obrniti svoje moči, ako želi izlečiti družbo ter postaviti temelj miru na svetu. In baš proti tem zlem mislim in domišljanjam človeka daje Kristus svoj lek nezoperstavlajoče se ljubezni in jaz priznavam, da ima oblast in moč, katere ni mogoče nikdar doseči s pritiskom in prisiljevanjem tudi v njih najbolj ublaženi obliki, katerim se pa treba odreči, ako se zatečemo k pritisku in prisiljevanju. Proti zlu je eno samo vspešno sredstvo in to je, ovladati zlo z dobrim. Tudi ni v to vključena odprava vlade. Naše načelo zahteva samo, da se vsakdo vzdrzuje dejanj, katerih bi po svoji vesti ne mogel storiti. Nič bi se ne opustilo, dokler bi vsi ljudje ne dospeli do tega načina mišljenja in svet nezoperstavljalcev bi prav gotovo lahko odpravil brez vlade po sili. Težko si predstavljamo državo brez policije in ječ, tako je bila pa tudi še pred petdesetimi leti šola brez brezovke, črtala in podobnih pripomočkov naravnost nemislitelna. Premena v šolski

disciplini nam kaže pot, po kateri gre naša civilizacija.

Walt Whitman nam podaje v jedni svojih kratkih pesmi idejo o odnošajih posameznika k državljanskim uredbam, ki pomeni po mojem mnenju pravi krščanski način.

Whitman pravi;

"I hear that it was charged against me that I
to destroy institutions, — [sought
But really I am neither for nor against institutions
(What indeed have I in common with them?
what with the destruction of them?), [or
Only I will establish in the Mannahatta and in
every city of these States, inland and sea-
[board, —
And in the fields and woods, and above every
little and large, that dents the water, [keel,
Without edifices or rules or any argument, —
The institution of the Dear Love of Comrades."

V doslovnem prevodu, brez obziru na mero, bi se to glasilo:

"Čujem, da se me je dolžilo, da sem skušal vničiti institucije (uredbe), —
Pa v resnici jaz nisem ne za ne proti institucijam
(Kaj bi v resnici imel vzajemnega z njimi? ali kaj z vničenjem istih?)
Jaz hočem samo vstanoviti v Mannahatti in v vsakem mestu teh držav, v notranjosti in ob morskem bregu, —
In na poljih in v gozdih, in na vsakem brodu, malem in velikem, ki pušča svojo sled v vodi,
Brez zgradb ali zakonov ali kakega argumenta, —
Institucijo Drage Ljubezni do Tovarišev."

Načelo nezoperstavljanja tudi ni ne strahopetno ne babje. Vzgledi, katere bomo navedli, bodo to dokazali, in v resnici zadoštuje že pogled na jekleno postavo grofa Tolstoja, veterana iz krimske vojske, ko izzove ruskega medveda, naj stori, kar se upa,¹ da nam vzbudi zadoščenje, da je njegova vera moška. Pa če bi tudi ne imeli vzgledov, na katere lahko pokažemo, se lahko prepričamo o možatosti nezoperstavljanja sodeč po pravi naravi človeka.

Prva zahteva poguma je, da pozabiš na samega sebe, in prvi pogoj za samo-pozabljenje je nadvladajoča skrb za druge, to pa imenujemo ljubezen. Tako je v najširšem smislu res, da popolna ljubezen iztrebi strah in človek, ki se brani delati svojemu sosedu silo, ker ga ljubi, je pač med vsemi ljudmi najmanj podoben strahopetnežu. Ta pogum, ki izvira iz ljubezni, je pogum, ki dviga človeka nad žival. Ta pogum zajema svojo moč iz sfere nagnjenj in misli, iz ljubezni in resnice, iz srca in pameti, iz sfere, ki je pravi dom človeške duše. Vsi naši fizični čini, katerih gonilna moč ne prihaja iz višjih sfer,

¹ Pisatelj misli s tem na dogodek, ki se je pripetil Tolstoju na lovu na medvede 1858. l. in katerega je opisal v črtici "Lov na medveda" 1872. l.

so zgolj čini živali, in v takih činih nas kaj lahko prekosi kar prvi bulldog (pes) ali pa tiger.

Pa, ugovarja se nam, nauk o nezoperstavljanju bi nas zadrževal, da se ne vmešamo in ne zaprečimo umora kakega otroka, in s tem bi bil ves princip osmešen. Mogoče je, da bi bilo nekoliko nezoperstavljalcev, kateri bi izvajali svojo teorijo do te mere tudi v praktičnem življenju, pa dejstvo je, da ne pride nikdar niti en človek od milijona v tak položaj, dočim nas zlo nasilstva in moči obdaja vedno in povsod v vseh krivicah in nejednakostih družbe, v nadlogah vojske in skoro v vsakem dogodku našega življenja. Vrhutega se lahko vsako moralno načelo tira do neke skrajnosti, v kateri se zdi njega izvrševanje dvomljivo, in vendar ostane načelo samo trdno. Tako vsi priznavamo moralno obveznost govoriti resnico, pa ker se vtegne prigoditi, da se s kako neresnico komu reši življenje, ne bomo vendar zavrgli načela in začeli kar brez razločka lagati. Dejstvo torej, da bi se lahko kedaj čutili obvezane s silo braniti kakega otroka nasilnosti, nikakor ne opravičuje, da bi smeli manjše prepire poravnati s postavno ali nepostavno rabo moči. Pravi dokaz je ljubezen, in v ogromni večini pripetljajev, v katerih smo se zatekli k sili, bi nam bila

rekla naša vest, ako bi bili postali ter jo puslušali, da se naš čin ne vjema z ljubeznijo — ter da je vsekako do neke mere plod sovraštva ali zle volje.

Ali pa naj se, če prav tako goreče želimo ustanoviti Kraljestvo božje, odrečemo vsem navadnim pripomočkom za zboljšanje, s katerimi nas je prosveta seznanila? Ali lahko zboljšamo svet, ne da bi iskali pomoči v zakonodajstvu, pri sodnikih in armadah, pri namestnikih in v ječah? Kristus gotovo ni vedel, kaj bi s takimi načini počel. V Njegovih časih se je mnogo bolj vladalo nego dandanes. Obdajale so ga rimske in hebrejske narodne in občinske institucije, pa On ni nikdar poskusil vpotrebti je v Svoje namene. Samo enkrat se Mu je zabliskala misel rabiti je, to je bilo takrat, ko mu je skušnjavec pokazal vsa kraljestva tega sveta in njih slavo ter je rekel: "Vse te reči Ti bom dal, če padeš pred menoj na kolena in me moliš." Vsi se spominjamo, kaj mu je Kristus odgovoril: "Proč od mene, satan." In Kristus ni nikdar izrazil drugačnega nazora o vladni moči. "Veste, da ti, ki jih vidimo poglavarje narodov, gospodujejo čez nje, in njih veliki jih imajo v oblasti. Pri vas pa ne bodi tako."

"Pa to so stvari," tako odgovarjamo, "na katere so nas učili gledati kot na največje

in najvažnejše na svetu." Prav tako, in Kristus pravi: "Kar je ljudem visoko, je gnusoba pred Bogom." Tudi ni res, da bi moralo sprejetju Kristusovih naukov logično slediti neko bolno stanje človeške družbe, blazno probujanje individualizma, anarhija ali nered.

Krščanstvo pomeni zvezo in red, toda zveza mora biti organična ne pa mehanična, rast ne pa institucija. To mora biti živa zveza, presegajoča idejo kraljevstva, vzrasla celo nad plemeniti pojmi očetovstva in bratstva in dosegajoča ideal istinite identitete, kakeršno je čutil Kristus, ko je molil, da bi naj bili eno z njim, kakor je On eno z Očetom in ko je rekel: "Kar ste storili kateremu teh Mojih nar manjših bratov, ste Meni storili."

Pravo torišče krščanskega reformatorja je v tem, da goji naš smisel za to enotnost, da pogumno propoveduje o posledicah nje izvajanja v našem socialnem življenju ter da protestira proti vsaki prelomitvi zakona ljubezni, kateri uči. Vzdrževati najplemenitejši ideal, v zaupanju na njega notranjo prepričevalnost ter odreči se vsemu nasilstvu — to je, verjemite mi, najvišje opravilo človeka, in zgodovina bode dokazala, da ima to najtrajnejše praktične posledice. Gospod ni ne v vetru ne v burji mariveč v tihem, drobnem glasu, in vrhunec No-

vega Zakona nam kaže Jagnje na prestolu.

Ne moremo storiti večjega pogreška nego vzdignivši roko proti krivici. Človek, ki noče vrniti udarec za udarec, je edini mož, ki ne more biti podvržen in postopanje z njim postane tiranu nerešljiva uganka. Edino le nezoperstavljaec more ovladati višjo oblast. Tudi ga ne bode mogoče na dolgo tako preganjati, da bi ne mogel tega vzdržati. Grof Tolstoj pravi: "Ako bi bili vsi člani kake družine kristijani ter bi vsak posvetil svoje življenje v službo drugim, nikdo bi je ne maral oropati ali ubiti" in na drugem mestu pravi, da kdor skrbi za svoje pse, ker so koristni, ne bode, tudi če bi v to ne imel višjega nagiba, še nadalje pritiskal onih, kateri mu radovoljno dobro delajo.

Da ideja nezoperstavljanja zadeva neko struno v človeškem srcu, to vem iz svoje skušnje. Še nikdar je nisem predložil poslušalstvu, ne da bi ji bil pridobil njega simpatij in jaz sem jo že predložil vsake vrste poslušalstvu. Spominjam se prilike, ko sem pretresal predlog: "Sklepa se, da vodi nauk o nezoperstavljanju k okrepljenju zla in privablja pogubo" v nekem klubu dam iz novoyorške "družbe". Bil sem tako prepričan, da ne bom imel na nje nikakega upliva, da sem storil vse, da bi zaprečil diskusijo, toda zastonj. Trditev je bila pod-

pirana z znatno spretnostjo in prepričanjem, pa ko je prišlo do glasovanja o meritorični strani vprašanja (ne debate), bilo je oddanih na moje iznenadenje koncem shoda štiriin-trideset glasov proti in štirinajst za. Mislim, da bi se povprek na vseh shodih ne glasovalo mnogo drugače.

Uvaževati nam je še o peti zapovedi, pa to lahko odpravimo z jedno besedo. Ta je: "Ljubi svoje sovražnike." Tolstoj daje besedi "sovražniki" pomen narodnih sovražnikov ali tujcev, v tem se pa brez dvoma moti; pa naj bode to že kakor hoče, to pravilo predpisuje bratsko ljubezen proti vsem ljudem, celo proti onim, katere sovražiti smo najbolj naklonjeni, bodisi že iz narodnih ali osebnih razlogov. Ta nauk obsoja mnogo tega, kar smo imeli za domoljubje, kakor obsoja tudi mnogo tega, kar je veljalo za čast in spoštovanje do samega sebe.

PETO POGLAVJE**ZA NJEGOV NAUK GOVORI KRŠČANSKI DUH**

Sedaj sem podal splošno sliko Tolstojevih nazorov. Ali pa tudi natanko izražajo, kakor sam misli, Kristusove nauke? Meni se za gotovo zdi, da Tolstoj ne gre dalje, nego je šel sam Jezus. Jasno je, da ni mogoče razlagati en del Evangelija ali katere druge knjige verno po besedah brez obzira na duha. Stvar jezika je spraviti poslušalca v isto duševno razpoloženje, v katerem je govornik, tako, da bode gledal na predmet z istega stališča in v istem duhu. Recite mi zdaj, o kakem duhu pričajo Kristusove besede v Propovedi na gori?

Uči slabe ljudi, naj se ne zoperstavljajo, naj ponudijo napadalcu še drugo lice, naj ne branijo svojega najdražjega imetja s pomočjo postave, naj popuste vrvico na svoji mošnji, da sega ljubezen kakor solnčni žarki do konca vsemira in da objema vse ljudi, celo naše sovražnike in preganjalce; o kakem duhu naj pričajo pač te reči, če ne o duhu popolne ravnodušnosti proti nakopičenemu imetju — o duhu, živečem v tako

čistem ozračju, da ga ne more zmotiti ne sramotenje, ne žalitev — o duhu, katerega živa ljubezen do razžaljitelja, odvaga vse druge pomisleke? In ako bi si morali prizadevati gojiti tega duha, ali bi nas to ne vedlo do skoro dobeseidnega izpolnjevanja teh samih besed Kristusovih? Jaz ne vidim druge možnosti nego sklep, da tu pomenijo Kristusove besede to, kar pravijo. Ako bi bil govoril v prilikah in bi bil pretiraval, bi li to imelo sploh še kaj smisla, in ali bi te besede ne vodile samo na krivo pot? Če Jezus postavlja pravila, ki se nam zde previsoka, pripisujemo to orijentalški domišljiji, in sv. Pavel in sv. Janez sta bila tudi orijentalca, pa njih spise razlagamo dobeseidno, in zakaj bi naj navajali drugo merilo na Kristusove izreke? Ne, že oblika Propovedi na gori nam jasno priča, da je mislil, kar je rekel.

Pa te trditve v teh treh poglavjih sv. Matevža niso izjemne. Duh nezoperstavljanja, ravnodušnosti proti imetju, diha v vseh Njegovih govorih. Dvanajstorica, in pozneje sedemdesetorica ne sme imeti ne zlata ne srebra in ne denarjev; ... ne torbe ... ne dveh sukenj, ne črevljev, ne palice. Velikim množicam je dejal: "Kdorkoli od vas se ne odreče vsemu, kar ima, ta ne more biti moj učenec." Ko ga nekdo prosi, naj zapove

njegovemu bratu, da naj deli z njim dedščino, imenuje Jezus željo dobiti svoje "pohlepnost". Na drugem mestu pravi: "Prodaj vse, kar imaš in daj vbogajme". Uči nas moliti: "Odpusti nam naše dolge, kakor mi odpuščamo svojim dolžnikom." Kristus pravi: "Blagor ubogim" in "Gorje vam bogatim". Mlademu višjemu uradniku pravi: "Prodaj, karkoli imaš in daj ubogim."

Večkrat čujemo, da je pohlepnost glavni greh tega in tega, pa oni, kateri naslanjajo svojo sodbo na to mnenje pozabljajo, da smo videli Kristusa, ki je dal dvakrat isti svet velikim množicam, kajti pohlepnost je v resnici glavni greh človeškega rodu. Rekel je, da je samo Bogu mogoče pomagati bogatašu v nebeško kraljestvo — to se pravi, seveda, stopiti v prave odnose s svojimi sobraty na tem svetu — pa Kristus ni nikjer namignil na to, da mu bode to mogoče ne da bi se znebil svojega bogastva.

Ali vprašamo kedaj, zakaj je zarisal Kristus tako ostro črto med bogatimi in ubožci? Mislim, da bi krščanska duša morala intuitivno najti razložek. Nič tako ne vbija pravega življenja kot bogastvo in škrlat in fine tkanine ter vse to spremljajoča ošabnost. Vsak od nas lahko dokaže to resnico za samega sebe. Vsako nedeljo zjutraj opa-

zujemo lahko v katerikoli katoliški cerkvi na naši Vzhodni strani v Novem Yorku nek krščanski občutek skupnosti in vzajemnosti, katerega ne najdemo v kaki bogati fari. Mogoče je, da se občuti bratstvo vseh ljudi na East Broadway (Vshodna Široka ulica) ali v Hester Street (Hesterska cesta) tako, kakor je to nemogoče čutiti v peti Avenuji (Fifth Avenue). To so preprosta dejstva in ni nam mogoče razumeti življenja Kristusovega, dokler ne znamo ceniti, kako globoko je bil prepojen s tem občutkom. Dante je krasno razjasnil Jezusovo razmerje z ubožci rekoč, da od kar je On šel s tega sveta je Uboštvo ostalo ovdovljeno, dokler je ni Sv. Frančišek pritisnil na svoje srce —

"Questa, privata del primo marito
Mille cent' anni e più dispetta e scura
Fino a costui si stette senza invito."

Jezus veli svojim učencem, naj se ne zoperstavljajo, če so preganjani. Naj ne nosijo palice in naj "bežijo v drugo mesto". In ko sta Jakob in Janez klicala maščevanje, ju je Kristus okregal in rekel: "Ne vesta, katerega duha sta." In ko so napadli Njega samega, okregal je Petra, ki se je poskusil zoperstavljati: "Vtakni svoj meč v njegovo mesto; zakaj vsi, kateri za meč prijemajo, bodo z mečem končani" ter je s tem popolnoma uničil besede, ki so samo v sv. Lu-

kežu: "In kdor nima, naj proda svojo suknjo in naj kupi meč." Pomislimo tudi, da Peter ni storil tega v samoobrambo, ampak iz mnogo plemenitejšega nagiba braniti svojega Učenika. In zopet pravi: "Kdor ljubi svoje življenje, ga bo zgubil" in "Ne bojte se jih, kateri telo umore." Ti reki Kristusovi nam pričajo o veliki doslednosti ter podpirajo njegovo stališče v Propovedi na gori.

Pa ozrmo se za trenotek tudi na Kristusova dejanja in pogledjmo v kolikošni meri se strinjajo z Njegovimi besedami. Če prav je bil v nevarnosti pred nasilstvom, se ni nikdar zoperstavljal. Njegove misli o imetju je Dr. Thompson dobro zbral v knjigi *Dežela Sv. pisma* (The Land of the Book).

"Čeprav je imel neomejno moč dobiti vse v last, ni imel nič svojega. On ni imel družega mesta, kjer bi se bil rodil, kakor tujega človeka hlev, ne drugega hrama, v katerem bi molil, kakor puščavo, ne prostora, na katerem bi umrl, kakor na križu nekega sovražnika, in ne družega groba, kot onega, ki ga je nek prijatelj posodil. Ob svoji smrti ni imel absolutno ničesar, kar bi bil mogel zapustiti svoji materi. Bil je tako prost dobičkaželnosti, kakor bi bil iz sveta, kateremu je že sama misel o imetju neznana. Ta popolna abstinenca od vsake lasti mu ni bila vsiljena, izvolil si jo je

mariveč sam, in jaz pravim, da je ni stvari temu jednake, nič, kar bi se temu bližalo v zgodovini človeštva. Dviga se nad vse v svoji popolni in božanski izvirnosti" (p. 407).

Jezus je bil največji reformator. Bil je Žid ter je živel v Palestini pod neznosnim in krivičnim rimskim jarmom. Ljudstvo se je vedno puntalo in je želelo naj bi On vodil upor in v resnici je tudi ta ljudska želja povzročila Njegovo smrt. In vendar ni nikdar, ne z besedo, ne z dejanjem odobril njih zoperstavljanja proti rimski oblasti ter je imel celo za opravičeno, da plačujejo tribut.

Edina prilika, o kateri pravijo, da je rabil moč, je bila, ko je pognal menjevalce iz templja, pa sam sv. Janez omenja bič iz drobnih vrvic in tudi ovce in vole omenja samo on. Jasno je, da je rabil bič tako, kakor če ženeš živino. In nadalje se očiščenje templja ni posrečilo. Kristus je svet pridobil s tem, da se je podvrgel smrti.

Iz navedenega sklepamo, da je Kristus z besedo in dejanjem obsojal vsako nasilno zoperstavljanje ter vidimo, da je izvedel to do njega logičnih koncev.

Vlada počiva na moči, zato se kristjan ne sme vdeleževati vlade. In to so Jezusove besede "Veste, da ti, ki jih vidimo poglavarje narodov, gospodujejo čez nje, in njih

veliki jih imajo v oblasti, *pri vas pa ne bodi tako.*"

Vlade se večkrat zapletejo v vojske, kristjan se pa ne sme vdeleževati vojske, kajti Kristus pravi: "Ko bi bilo moje kraljestvo od tega sveta, bi se moji služabniki pač bojevali." On pravi: "Ne sodi" ter nam tudi pokaže, kar misli s tem, da ne mara razsoditi o toženi dedščini ter se brani obsoditi krivo ženo pustivši v nemar Mojzesovo postavo v obeh slučajih. In v resnici napada, kakor smo videli, temelje te postave s tem, da zapoveduje nezoperstavljanje kot nadomestlio za *lex talionis*.

Ko smo preskušali Kristusove besede in vzgled, se pač ne moremo lahko ubraniti prepričanju, da je Tolstoj bolj popolnoma pogodil njih smisel nego priznani razlagatelji katerekoli cerkve, in argumenti, katere rabijo, da bi dokazali, da Kristus ni mislil to, kar je rekel, bodo morda navajani z jednako močjo na Tolstojeve spise, in bodo morda predno bo še mnogo let mrtev, izdajali knjige, v katerih bodo dokazovali, da ruski reformator, kakor njegov Mojster, ni imel nič proti bogastvu in nasilstvu.

Stališče, katero zavzema večina kristjanov, da je Kristus praviloma govoril drugače kakor je mislil, postaja naglo nevzdržljivo. Navadna intelektualna poštenost je bode

kmalu izpodkopala. Odločiti se moramo za Kristusa plus Njegove nauke na jedni strani ali za pošteno paganstvo na drugi strani. Enkrat sem čital one dele Propovedi na gori, ki govore o nastavljenju drugega lica in o prepustitvi plašča svojemu devetletnemu sinu z namenom izvedeti njegovo mnenje o tej stvari. Njegov odgovor je bil kratek in jasen. "Oh, kak nesmisel" je bila edina razlaga. Cenim ta odgovor kot odkritosrčen izraz sodbe. Ako bi vsak kristjan, kateri na dnu svojega srca misli, da so te zapovedi "nesmisel", to tudi odkritosrčno povedal, bi bilo to za resničnost velika pridobitev, naj bi bil učinek na dogma o navdahnjenosti Evangelijev že kakeršenkoli hoče.

ŠESTO POGLAVJE

KRŠČANSKI NAUK V PRAKSI

Se li dajo Kristusove zapovedi izvrševati? Na to lahko odgovorimo samo to, da se je že mnogokrat skazalo, da se res dajo, najjasnejši odgovor pa dobimo v zgodovini krščanstva sami. Ako bi bil sprejet Petrov načrt o brambi z mečem, bi je bil paganski Rim podvrgel v eni uri, ker so pa odločno

odklanjali vrniti udarec tudi v najhujšem izzivanju, se je malemu krdelu kristjanov posrečilo končno ovladati rimsko cesarstvo z vsemi njegovimi legijami; pohlevni je dejanski podedoval zemljo; in Jezus je bil tako siguren, da mora njegov način zmagati, da je lahko rekel: "Ne bojte se, majhna čreda, ker Vašemu Očetu je dopalo, vam dati kraljestvo."

Ta prerokba je združena z zapovedjo, da iščimo najprej Božje kraljstvo in da "prodajte kar imate." Praktično moč teh nauk je zopet dokazal Frančišek iz Asisi, čegar propovedi so kakor veter popihnile čez omikani svet ter so storile mnogo za ozdravljenje pokvarjenosti v cerkvi ter so vstvarile krščansko umetnost. Dejanja Quakerjev (neke angleške verske sekte) treba tudi pripisovati samo nezoperstavljanju. Katero drugo krščansko združenje ima take uspehe v socialnih rečeh? Njim se imamo zahvaliti za gibanje proti vojski, za povečano spoštovanje pred pravicami žene ter za odpravo sužnosti. Lloyd Garrison ni bil Quaker, bil je pa nezoperstavljalet in sicer eden najbolj ekstremnih. Je-li to samo naključje, da je ta tipični nezoperstavljalet bil oni, ki je brez vsake izjeme v zgodovini Amerike, storil največ za človeštvo?

Ko so ob zaključku vojske predsedniku

Lincolnu čestitali, da je osvobodil sužnje, je odgovoril zelo po pravici, da je on bil samo orodje ter da je moralna moč Garrisona in njegovih učencev storila vse. Moram za trenotek postati ter opisati Garrisonov značaj, da pokažem iz kakega testa so nezoperstavljalci. Presojajmo ga po prvi številki lista *Liberator* (Osvoboditelj), ki je bila objavljena dne 1. januvarija 1831. l. Garrisona so bili ravnokar izpustili iz ječe, bilo mu je petindvajset let, bil je brez vinarja, brez pripomočkov in brez zvez. Kupil je malo papirja in star obrabljen tiskarski stroj na upanje ali kredit; Garrison in njegov pomočnik sta bila vsled pomanjkanja prisiljena živeti več mesecev glavno ob "kruhu in mleku, pogačah in sadju". Njih tiskarna je bila v neki podstrešni sobi, v kateri sta tudi oba spala na tleh. Odtod je zagrmel v svojem prvem uvodnem članku:

"Zastava je sedaj razvita ... Naj se sovražniki preganjanih črncev tresejo ... Biti hočem tako oster kakor Resnica, tako nepogodljiv kakor Pravičnost ... To mislim resno. Nočem biti dvoumen; nočem opravičevati; nočem se umakniti ni za palec; IN HOČEM, DA SE ME SLIŠI. Potomci bodo spričali, da sem imel prav."

In potomstvo mu je to spričalo ter je že zdavnej izreklo, da še ni bilo človeka,

ki bi bil opravil moško delo na bolj moški način, kakor je to storil nezoperstavljaec Garrison.

Na Garrisonu vidimo, da nezoperstavljati se ne pomeni toliko, kolikor nevmešavati se. Nobena vrsta ljudij se ni tako pogostoma in z večjim uspehom vmešavala kot nezoperstavljanci. V slučaju zatiranih Armencev in Kubancev, kakor tudi v onem suženjstva je bil njih glas prvi, ki je klical po pravici, pa to je bil klic in ne udarec. Stalne evropske armade s svojimi mednarodnimi ljubosumnostimi, ki so se v njih zbirale, so dejansko zaprečile, da bi se bil kdo na Turškem moralno zavzel za Armence.

Drug zanimiv vzgled nezoperstavljanja čitamo v King-ovi zgodovini Ohia. Eno poglavje je posvetil Moravancem, ki so prišli v osemnajstem stoletju v te divje kraje učiti nauk divjake. King pravi:

"Vera, katero so si prizadevali zasejati, je bila glavno ljubezen. Da so si upali stopiti s tem orožjem pred divje amerikanske Indijane, nam priča, to treba priznati, o veliki veri... In čudno, smer, v katero so krenili, in čustva, na katera so hoteli vplivati, so bila, kakor se je skazalo, naravi Indijancev primerna ter so imela tako oblast nad njimi, da bi bila v drugih razmerah napravila pač čisto drugačno zgodovino

rdečega človeka." To je sigurno znamenita pripustitev od strani zgodovinarja, ki pač ni ne pristaš ne zagovornik nezoperstavljanja, ki mariveč jednostavno našteva dejstva, kakršna je našel; pa če pogledamo v zgodovinske zapiske, vidimo, da dogodki dokazujejo popolno resničnost njegovih izvajanj.

Eden poglavarjev delawarskih vojščakov in glavni govornik svojega plemena, Glickhican po imenu, je slišal o pridobitvah Moravancev med njegovimi indijanskimi sorojaki, zato je prišel od daleč, da je vidi, z izrecnim namenom je s svojo besedo in s svojimi razlogi ugnati. Pa na splošno iznenadenje so Moravanci njega samega prepričali, da je odložil svoje orožje ter se jim pridružil kljub posmehovanju drugih vojščakov. Mnogo drugih je sledilo njegovemu vzgledu in Moravance so vsi Delawarci tako častili, da so jih sprejeli kot člane v svoje pleme. Tri vasi vaških nezoperstavljalcev so ustanovili in "zemljišča, hiše in pridelki naselbine so bili skupno imetje".

"Sosedne Indijance je nova prikazen kmalu privabila. Pa (češki) bratje so računali na uspeh svoje stvari ne samo zato, ker so duše Indijancev spreobrnili, prizadevali so si je prikleniti s pomočjo šole in pridnosti tesnejše na krščanski mir, red in ljubezen."

"Lahko je razumeti... kaj je Indijance vleklo k Moravancem. Ko so si zagotovili enkrat njih dobrohotnost, je bila glavna naloga v tem, spreobrniti divjake k svojemu življenju, miru in ljubezni. Da bi to dosegli, opominjali se neprestano te divje sinove gozdov, naj odvrnejo svoje misli od krvi in ropa ter naj je obrnejo k ljubezni do Njega, ki je dal svetu vse, kar ima človeškega in v čegar naročju sta našla mir ru-deči in beli človek. Vsakdanje himne in božje službe, katere so Indijancem dajale toliko opravila, vse propovedi propovednikov so imele jedino to veliko svrho prisiliti je, da bi živeli in umirali kakor On, ki je rajše umrl, kakor da bi se bil zoperstavil nasilnosti Svojih sovražnikov. Težilo je za popolno spreobrnitvijo njih narave. Trpljenje in križanje, kakor so je moravski propovedniki živo in goreče slikali, je skoro brez izjeme vzbudilo zanimanje tudi najbolj za-grizenega vojščaka; kajti njegovo največje hrepenenje je bilo baš ono najvišje junaštvo jetnika, umirajočega v mučenju; to oboževati je bil vedno pripravljen.

"Dočim so neprerogeni pogumneži gledali z zaničevanjem na krščansko odpustljivost in ponižnost, ki je mogla pomoliti še levo lice, če si jo vdaril na desno, se je mnogo njih udalo pred tem idejalom ter je v tistem

spoštovanju do molečih Indijancev, kakor so je imenovali, zapustilo bojno pot. Med njimi je bilo več odličnih poglavarjev.”

Mr. King misli, da ako bi bili Moravanci osnovali svojo naselbino deset let prej ali deset let kasnej, da bi bilo imelo to trajen uspeh na amerikanske domorodce, pa nalezeli so na zle čase. Revolucija je izbruhnila 1775. leta in od tega trenutka se je prizadevalo vplesti delawarske Indijance v prepir. Pet let se je misjonarjem in krščanskim Indijancem posrečilo ohraniti nevtraliteto. Prišli so k njim poslanci Wyandotovi ter jim ponudili bojni pas, pa Delawarci so jim odgovorili ”da držijo z obema rokama vez prijateljstva ter da nimajo s čim prijeti za bojni pas”. Moravanski vaščani so gostoljubno sprejemali obe vojskujoči se stranki, zato je ni nikdo nadlegoval.

Pa končno so prinesla nasprotstva med belimi pogubo misijam. Prišli so trije obmejni roparji, ki so bili zaprti v amerikanskih ječah in so sedaj hoteli zediniti vse Indijance proti Amerikancem, ki so je prej držali zaprte. Raztrosili so slaba poročila o misjonarjih med rdečimi ljudmi ter so dvakrat poskusili je umoriti. Moravanci so bili končno prisiljeni zapustiti svoje vasi.

”Sedaj so spoznali ostudno resnico, da kakor so se čutili varne med divjaki, tako

so bili beli ljudje njih pravi sovražniki in da so med temi bili najslabši oni, proti katerim so bili najbolj prijazni t. j. Amerikanci."

Angleži, kateri so mislili da so Moravanci Amerikancem preprijazni, so nahujskali Šest Narodov, naj je preženejo. Z grožnjami so Indijance prisilili, da so misjonarje prijeli in okrali ter hiše krščanskih Indijancev oropali. Glickhican se ni hotel braniti ter je bil vjet. Vender pa so ga izpustili in Moravanci so se preselili nekam drugam, kjer so skoro lakote umrli. Vrnili so se tja, kjer je stala njih stara vas, da bi poželi žito in tu je je izdajalsko pomorila banda šestindevedesetih Amerikancev. Glickhican je bil tudi med poklanimi in do zadnjega se ni hotel braniti, čeprav je vedel, da ako bi bil vzdignil bojni klic, bi bila dala njegova bojna slava novega poguma njegovim tovarišem ter bi jim bila morda zavarovala beg. Ta nesreča je napravila konec moravanski misiji.

Drug novejši dokaz praktične izvršljivosti Kristusovih nauk med divjaki nam daje Rev. Henry Richards, angleški misjonar v službi amerikanske Misjonarske Družbe Baptistov. Prišel je v Banka Mantekel na Kongu 1879. leta ter je bil prvi misjonar v tem kraju. Spoznal je, da so domorodci zakrknjeni tatje, ter da smatrajo to za poklon,

če jim rečeš, da so lažnjivci, krvoločnosti pa ne poznajo. Richards pravi:

"Ne verjamem, da bi bil Afrikanec na kakoršenkoli način že od prirode krvoločnež. Mislim, da so Anglo-Saksonci od narave mnogo bolj krvoločni in brutalni kot Afrikanci. Ako brezbožni beli ljudje vržejo od sebe vse obzire na družbo, na javno mnenje, ako se oprostite direktnega upliva krščanstva, soli tega sveta, potem pač postanejo pravi demoni. Videl sem, da je napravil en sam bel človek v enem samem dnevu več brutalnosti, nego so jih Afrikanci storili ves čas, ki sem ga preživel med njimi."

Nekoliko let je učil domorodce iz Starega Zakona, toda brez vsakega uspeha. "Začel sem študirati Sv. Pismo in čutiti, da mora biti kak pogrešek v mojem propovedovanju." Iz tega je sklepal, da jim je pač treba Evangelija in ne Zakona. "Smatral sem kot najboljši način propovedovati Evangelje tako, da začnem s sv. Lukežem, ker se mi je zdel njegov Evangelij najbolj popolen in za nevernike najbolj pripraven. Začel sem prevajati po deset ali dvanajst verzov na dan, kakor sem pač najboljše znal in mogel in potem sem je čital in razlagal ljudem, proseč Boga naj blagoslovi Njegovo besedo. Ljudje so takoj pokazali, da imajo večje zanimanje za Evangelij, nego prej ko sem propovedeval

o zakonu, kajti ko sem učil zakon, so bili ljudje očividno razdraženi ter so se obračali od mene, ker jim ni bilo ljubo, da se jih dolži greha. Ko sem govoril o rojstvu Gospoda Jezusa, kako se je iz deteta razvijal v dečka, kako je hodil okrog vršeč dobra dela, so me ljudje z zanimanjem poslušali, začelo me je navdajati upanje ter se je krečila moja vera, da mi bo mogoče vsakogar spreobrniti. Tako je šlo vse srečno svojo pot, dokler smo prišli do tridesetega verza v šestem poglavju Lukeža, ko je navstala druga težava. Da opišem značaj ljudstva, moram omeniti, da so bili ti ljudje znani berači. Imeli so navado prositi vsake stvari, katero so videli. Prosili so me, naj jim dam svoj jedini nož, plahto ali krožnik in jaz sem je zavračal, da jim tega ne morem dati, toda oni so mi odgovarjali: "Vi lahko dobite druge za to." Videli so me, da pišem pisma in da je pošiljam doli v Palabalo in da mi potem prihajajo reči in so si mislili, da je pač dovolj, da beli mož samo napiše pismo, pa da dobi vse, česar mu le treba in ali ni bil nizkoten in sebičen, da jim ne da vsega, česar ga prosijo.

"To pa je tekst: 'Vsakemu pa, kateri te prosi, daj.' Imel sem navado jemati stvari po njih redu. Mož, ki mi je pomagal prevajati, ni videl mojih težav, in jaz sem mu

rekel, da ga za danes ne potrebujem več, šel sem v svojo sobo in sem molil. Čas božje službe se je bližal. Imeli smo vsak dan božjo službo in prišla mi je misel, zakaj bi ne preskočil te vrste, pa vest me je zbodla ter mi očitala, da bi to ne bilo pošteno. Bil je čas začeti, jaz pa nisem z Evangelijem nadaljeval, temveč sem zopet od kraja začel, da bi tako pridobil nekaj časa za premišljevanje o pomenu teh besed. In nisem se mogel nikakor prepričati, da sploh kaj drugega pomenijo kakor to, kar pravijo. Vzel sem neko razlago na pomoč. To sem storil tudi že večkrat prej ter sem se prav pogostoma prepričal, da ti prav nič ne pove o tekstu, o katerem si se hotel poučiti, ta pa je nekaj povedala. Ta razlaga je učila, da Gospod govori o splošnih načelih ter da bi mi storili veliko slabega mesto dobrega, ako bi to jemali dobesedno, kajti dajali bi lenuhom, pijancem i. t. d. Kar je Gospod Jezus mislil, je naprosto to, da bodite dobri in radodarni ter da dajajte onim, kateri v resnici potrebujejo; pa pri tem se vam je ravnati tudi po svoji zdravi pameti.

"To prebravši sem si mislil: Zakaj ni Jezus rekel baš to, kar je mislil? Ali je bil tako slabo odgojen, da ni znal korektno izražati svojih misli? Ako ne misli to, kar pravi tu, kako naj vem, da misli tako na

drugih mestih? Vem, da rabi figure in prilike, katere si lahko razlagamo na različne načine, toda tu imam besedilo, katero lahko vsak otrok razume, in če se to besedilo lahko razlaga tako, da bodimo dobri in radodarni, zakaj ne tudi druga o enakih širokih načelih?

Ako bi nam bilo dovoljeno razlagati Pisma na ta način, potem bomo pač lahko učili vsak nauk, kakoršenkoli se nam bode ljubilo, iz njih. ... In pa kar se tiče zdrave pameti, zdi se, da najdemo prav malo, kar se navadno imenuje zdrava pamet, v Propovedi na gori. Ali bi zdrava pamet kedaj narekovala nauke kakor so ti: 'Blagor ubogim,' 'lačnim,' 'žalostnim,' 'Blagor vam, kadar vas bodo ljudje sovražili?' Ali se to vjema z zdravo pametjo? Ali nas mariveč ne uči zdrava pamet, da nam je blagor, ko imamo vse, kar si želimo in smo srečni? Ljubimo naj one, ki nas sovražijo, in molimo naj za svoje sovražnike; ali bi zdrava pamet to zapovedovala? Ali bi zdrava pamet rekla: 'Če te kdo vdari po tvojem desnem licu, pomoli mu še drugo.' Ali bi zdrava pamet rekla: 'Če je tvoj sovražnik lačen, daj mu jesti?' Zdrava pamet bi rekla: 'Pusti ga, naj strada in čimprej bo mrtev, tem bolje bo.' 'Ne spravljajte si zakladov na zemlji temveč v nebesih.' Ali ne pravi zdrava pamet: 'Na-

berite si velik kupček na tej zemlji in govorite šele potem o duhovnih stvareh?' ,Iščite najprej Božje Kraljestvo in Njegovo pravičnost.' Ali ne pravi zdrava pamet: ,Zavaruj svoj denar z oblastjo?'

Nek misjonar je šel tod skozi ob tem času, potožil sem mu svoje težave, pa on se mi je nasmehnil in rekel: "Nikdo ne živi tako dobesedno po Evangeliju" in je šel svojo pot. Meni ni bilo nikakor mogoče sprevideti, kako bi bilo mogoče smatrati to za priliko. Naš glavar nam je dal zelo svečano svarilo koncem Propovedi na gori (Lukež VI. 46—49): 'Kaj pa me kličete: Gospod, Gospod in ne storite, kar rečem? Kdor koli k meni pride in Moje besede posluša in po njih stori, vam bom povedal, komu je podoben; podoben je človeku, kateri, kadar hišo zida, globoko koplje in postavi temelj na skalo, in ko je povodenj navstala in je voda pridrla v tisto hišo, je ni mogla preganiti, zakaj na skalo je bila postavljena. Kdor pa sliši in ne stori, je podoben človeku, kateri zida svojo hišo na zemljo brez podlage, v katero je voda pridrla in je zdajci padla; in podrtija je bila velika.' ...

"Ko sem kakih štirinajst dni molil in premišljal, sem prišel do zaključka, da je Gospod Jezus mislil prav to, kar je rekel in šel sem in bral sem to ljudstvu. Povedal

sem jim, da vedo, da nisem živel po teh besedah, da je pa Jezus prav tako mislil, kakor je rekel. Ako bi jim bil dejal, da Jezus ni mislil, kar je rekel, rekli bi bili, da sem norec. Dejal sem jim, da nam je Bog postavil zelo visoko stališče, da me bode pa bržkone stalo truda vse svoje življenje, da se dvignem tako visoko, da sem pa trdno odločen živeti tako, kakor njim propovedujem. Tukajšnji domorodci so zdrave pameti, zato bi takoj zapazili vsako neskladnost med koga življenjem in njega učenjem. Po zvršenem nagovoru so me domorodci začeli prositi raznih rečij; eden je hotel imeti to, drugi ono, in jaz sem jim dajal. Začel sem premišljati, kako daleč utegne še ta stvar priti, pa povedal sem Gospodu, da se nisem mogel prepričati, da bi bil On kako drugače mislil, kakor je rekel. Hotel sem preskušati te besede in čeprav nisem mogel vsega razumeti, hotel sem počakati, dokler bom mogel. Tako sem živel dan ali dva.

"... To je vstvarilo razburjenje med ljudstvom. Nikdar še niso slišali niti takega nauka niti videli takega življenja, zato so sedaj željno poslušali Besedo Božjo. Nekega dne je čakala gruča ljudij zunaj po propovedi, jaz sem je lahko videl skozi okno svoje hiše, ne da bi me oni mogli

videti, in eden je dejal: 'Jaz sem dobil včeraj tole od belega moža' in nekdo drug je rekel: 'Jaz mislim iti prosit belega moža tudi takih rečij,' pa nekdo ga zavrne: 'Ne, če ti je tega treba, kupi to,' in zopet drug: 'Da, kupi, če imaš potrebo tega.' Potem sem živel še tri leta med tem ljudstvom in le redkokedaj me je kedo česa prosil. Nek misjonar je prišel k nam za časa tega pre-rojevanja ter mi je dejal, kako ga to neizmerno veseli, da se ljudstvo odvraca od svojih slepih malikov k Bogu ter me je vprašal, kako je to začelo. Pripovedoval sem mu o svojih skušnjah in o težavah z onim besedilom in misjonar me je vprašal, ali zares mislim, da one besede pomenijo to, kar pravijo. Potem je dejal: 'Seveda, ti ljudje Vas poznajo, živeli ste sedem let tukaj, toda če bi morali iti v Palabalo, zahtevali bi tam, da jim dajte tudi svojo hišo ter bi Vas vrgli ven.' Bil sem v Palabali in ljudje so vedno beračili, pa ko sva z ženo pozneje prišla tja in ostala tam celi teden, naju ni nikdo zaprosil ne ene same reči.

"Vprašali so naju, kako bova živela na ta način na Angleškem, ko se povrneva tja, kjer je toliko uboštva. Živela sva tam dalje nego jedno leto in ni nama bilo težko izvrševati v praksi to besedilo."

Posledica M. Richardsovega novega načina

razlaganja Evangelija je bila ta, da je imel kaj kmalu po tisoč spreobrnjenec tam, kjer ni imel poprej nobenega in on nam potrjuje, da so bili to v resnici kristjani ne samo po imenu, ampak tudi po misli in srcu. "Protestiram proti temu, da bi prišli na Angleško ali v Ameriko, ker bi videli tam le pokvarjeno krščanstvo," izjavlja Richards. Zgrnil je nauk vseh svojih skušenj v en sam stavek: "Jaz verujem, da ako iščemo Kraljestva Božjega in Njegove pravice, nam bode vse potrebno preskrbljeno, ker to je Njegova obljuba."

SEDMO POGLAVJE

TOLSTOJ, KAKERŠEN JE DANES

Da imamo tako malo vzgledov o uspehu Kristusovega nauka, na katere bi lahko pokazali, pripisovati moramo dejstvu, da so bili tako redkokrat zapisani. Grof Tolstoj dela ta poskus dandanašnji, nikdo, kdor ga je posetil na njegovem domu, kakor sem imel jaz to prednost in kdor je zrl v njegove izprašujoče oči pod mogočnimi obrvimi ne more ni za trenotek dvomiti o njegovi odkritosrčnosti. Znebil je svojo hišo vsega nepo-

trebnega, tu ne najdeš ne čilima (tapeta) na tleh, ne okraska na mizi; njegova obleka je kmečka noša; postal je vegetarec in se ne dotakne ne kave ne čaja, ne sladkorja, ne tobaka. Da tiči v tem nekaj asketičnega, ne maram tajiti. Eden njegovih nemških občudovalcev ga imenuje Janeza Krstnika nove vere Duha, in če smo včasih naklonjeni karati ga zato, ker po nepotrebnem samega sebe zatajuje ter si dela vnanje življenje malo pregolo in prevbogo, morali bi pomisliti, da je bilo na svetu mesta toliko za Janeza, ki je živel ob kobilicah in medu, kolikor za Jezusa, ki je jedel in pil in modrost je opravičena od vseh svojih otrok. V našem gospodarstvu imajo svoje mesto toliko Tolstoji kolikor tudi Ruskini in Morrisi.¹ In če se zdi, da je malo umetnosti v vnanjih prikaznih Tolstojevega življenja, ni to morda za to, ker bi bilo premalo umet-

¹ John Ruskin (1819—1900) jeden največjih pisateljev in mislicev angleških v minolem stoletju. Pisal je največ o umetnosti naših in še posebno minolih stoletij. Njegovi verski, etični in narodno-gospodarski nazori se v marsičem strinjajo s Tolstojevimi, dočim pa gresta v umetniških vprašanjih narazen.

William Morris (1834—96) pesnik, njegovo glavno delo je Raj na svetu (*The Earthly Paradise*).

Prelagatelj.

nika v njem ali morda zato, ker se ni znal postaviti nasproti umetniškemu vprašanju in si ni znal najti odgovora, ki bi ga bil zadovoljil, ampak za to, ker odreka današnji umetnosti, luksurjozni igrači za peščico izkoriščevalcev, vsako pravico, da bi se jo smatralo še sploh za umetnost.

Po njegovem mnenju obstoji prava umetnost v oni človeški delavnosti, s pomočjo katere prenaša umetnik čuvstva, ki jih je sam preživel, na druge tako, da je tudi oni čutijo. Umetnost postaja na ta način sredstvo, ki veže ljudi po njihovih čuvstvih. Najglobokejše čuvstvo sedanje dobe je čut bratstva, ljubezni in soglasja in predmet prave umetnosti mora biti izžarivanje tega čuvstva. Ako jo preskušaš iz tega stališča, je skoro vsa umetnost naših dni nezadostna, in Tolstoj je pripravljen počakati, dokler bo nov in resničen način življenja vstvaril novo in pravo umetnost; da bi ne bil ločen od svojih sobratov, dela kakor oni na polju ter se je tudi naučil jedno rokodelstvo. Njegov namen je vzdrževati se z zaslužkom svojih rok ter si na vsak način zaslužiti za svojo hrano in stanovanje. Tolstoj ima tudi neprestano dela s pisanjem člankov in knjig namenjenih kmetom ali pa izobraženim slojem. Najbolj znamenita od teh je bila v zadnjih letih njegova velika povest *Vstajenje*.

prepričevalna obtožba kast in vlad in ki je vzbudila pozornost vsega sveta. Kar se tiče dolžnosti posameznika, nas uči Tolstoj, da naj storimo vse, kar je dobro. Naj storimo drugim to, kar bi želeli, da bi oni nam storili. "Samo če se vdam oni intuiciji ljubezni, ki zahteva pokornosti temu zakonu, je moje srce srečno in mirno. In ne samo, da lahko vem, kako naj delam, mariveč znam tudi presoditi in od drugih razločiti ono delo, na katerem sodelovati je bil moje delavnosti namen in potreba." "To delo je uničenje razpora in boja med ljudmi in med vsemi živimi bitji in vstanovitve najvišje edinosti, sprave in ljubezni. Človek bi moral vedno sodelovati na razvoju in edinosti med vstvarjenimi stvori." Tolstoj išče zmage svojih idej v kultiviranem instinktu, v človeški vesti, katero razsvitlja nesebičnost, nikakor pa ne v moči človeškega umovanja. Tako pravi:

"Mnogokomu iz naše družbe bi bilo nemogoče mučiti ali umoriti otroka, tudi če bi se mu reklo, da s tem reši na stotine drugih ljudij. Prav tako bode postala človeku z razvito krščansko občutljivostjo svojega srca cela vrsta dejstev nemo-goča. Tako je na primer kristjan, ki je obvezan udeležiti se sodnega postopanja, po katerem bi utegnil biti kak človek na

smrt obsojen, ali razpravljati o kakem predlogu, vodečim do vojske, ali sodelovati na pripravah za vojsko, da vojske same ne omenim, v položaju čisto vzporednem z onim dobrega človeka, ki je dobil nalog mučiti ali ubiti otroka."

Kakor se instinkt človeka zboljšuje in reformira njegovo ponašanje, tako bo tudi instinkt družbe, ki ga imenujemo javno mnenje, reformiral družbo. Vojska in nasilstvo bodeta prenehala, ker bodeta čedalje bolj zoperna človeškemu srcu.

Bilo bi napačno smatrati Tolstojeve nazore za produkt osamljenega človeka. On je v mnogih obzirih predstavitelj vsega, kar je najboljšega v njegovem iskreno ljubljnem ruskem mušiku. Le Roy Beaulieu nam pripoveduje v svojem delu o *Državi carjev in o Rusih* (zvez. III., 3. pogl.), da je rusko preprosto ljudstvo znamenito zaradi svoje "ljubezni do bližnjega, pohlevnosti in kar je še bolj redko in istim slojem v drugih deželah malo ne čisto neznano, zaradi svojega asketicizma in odrekanja, ljubezni do uboštva, in smisla za samozatajevanje in požrtvovanje." Kaže nam tudi, da moralni ideal ljudstva je popolna čistost.

V tem, da je postal glasnik ruskega kmeta, od katerega se je naučil nauk svojega življenja, tiči glavni Tolstojev pomen, in mušik

je pač srečen, da ima moža takega duha in značaja za svojega predstavitelja.

In tu puščamo tega velikega učitelja — velikega posebno v svoji odkritosrčnosti in preprostosti. Čudna prikazen — ta kmetski plemenitaš, ta aristokrat, rojen v vladajočem razredu samodržtva, ki pa obsoja vsako vlado in kaste, ta veteran dveh vojsk, ki obsoja vsako prelivanje krvi, ta vnet lovec, ki se je spreobrnil na vegetarstvo, ta vlastelin, ki sledi Henry Georgeu, ta bogataš, ki noče imeti z denarjem nič opraviti, ta slavni novelist, ki misli, da je potratil oni čas, ki ga je uporabil za pisanje večjega dela svojih novel, ta strogi moralist, nad čegar jedno knjigo, *Kreutzerjevo Sonato* je Amerikanski Poštni Urad izrekel svoje prokletstvo. Isti veliki dramatični instinkt, kateri je napravil iz njega velikega novelista, ki je prisilil Sir Henry Irving-a,¹ da je uvrstil njegovi dve igri med najboljše minolega stoletja, in kateri ga je, kakor smo videli, mnogokrat vedel do tega, da je našel poučenje v živem svetu okrog sebe, taisti instinkt je napravil iz tega kar najmanj atrališkega in med vsemi ljudmi najbolj samopozabnega človeka dramatično pred-

¹ Jeden največjih angleških tragedov minolega stoletja, odlikoval se je posebno v Shakespearovih tragedijah.

podobo na novo združene rase, katero je ljubezen osvobodila iz spon kast in nasilnosti. Kakor je bilo to pri starih prorokih, tako je tudi pri njem, da tiči globokejši pomen v njegovem življenju, v njegovi osebni tragediji, nego v smislu o svojem poslanstvu izrečenih besed. On je danes protagonist v drami človeške duše. In oder, ki lahko postavi v ospredje takega protagonista, nima povoda k zdvajanju.

